

الله الرحمن الرحيم

برنامه درسی دوره
دوم متوسطه نظری
در شرایط ویروس
کووید ۱۹

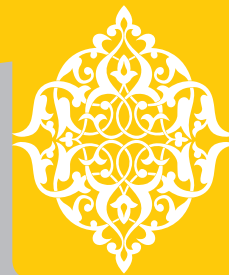

برنامه درسی

COVID 19

یقیناً هر چیزی که کمک کند به سلامت جامعه و عدم شیوع این بیماری، یک حسنه است؛ در نقطه مقابل، هر چیزی که کمک کند به شیوع این بیماری، یک سیئه است. خدای متعال ما را موظف کرده که نسبت به سلامت خودمان، سلامت دیگران و سلامت مردم احساس مسئولیت کنیم؛ بنابراین توصیه این است که کاملاً رعایت مقرراتی را که مسئولین برای ما مشخص می کنند، برای خودمان فریضه و لازم بدانیم و عمل کنیم.

حضرت آیت الله خامنه ای
رهبر معظم انقلاب اسلامی
۱۳۹۸/۱۲/۱۳

COVID-19

برنامه درسی دوره دوم متوسطه نظری / وضعیت قرمز /

سخن آغازین

با توجه به شیوع کرونا وزارت آموزش و پرورش و بخش‌های مختلف آن در موقعیت‌های خاص، غیرمترقبه و حساس قرار گرفت و به تبع آن سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نیز با انتظارات اجتماعی کم‌سابقه‌ای روبه‌رو شد. به‌طور طبیعی همگان انتظار داشتند که بار دیگر این سازمان علمی - آموزشی بتواند قابلیت‌های ویژه خود را نشان دهد و راست‌قامت در میدان طراحی‌های نوین راهنماهای برنامه‌درسی و هنجارهای آموزشی حاضر شود. از آن‌جا که کارشناسان سازمان پژوهش در هر دوره‌ای به نوعی درخشیده‌اند، در مواجهه با شرایط ویژه ناشی از ویروس کووید ۱۹ نیز فکورانه به میدان آمدند و متعهدانه عمل کردند. بنابراین خدای متعال را باید از این بابت شاکر بود که مجموعه سازمان پژوهش با تداوم کوشش‌های خستگی‌ناپذیر خود این مأموریت ویژه را به انجام رساند.

آنچه که در این مجموعه تدوین یافته است، حاصل مجموعه‌ای از احساسات پاک، تفکرهای ناب، هم‌اندیشی‌های زیبا و اقدامات متعهدانه است که در یک مجموعه منسجم و قابل اجرا ارائه می‌شود. در این باره و با این شیوه، تجربه‌ای و دانشی از قبل وجود نداشت، بلکه کارشناسان عزیز در فضایی نو به ابتکاراتی دست زدند و راه‌هایی را گشودند. البته شرایط کلی به گونه‌ای پیش می‌رود که مؤلف و ناگزیریم تا به سوی رویکردهای جدید در آموزش پیش برویم. واقعیت‌ها را باید به درستی دید و در مواجهه با آنها اندیشیمندانه عمل کرد. لکن شرایط ویژه پیش‌رو موجب شد که قابلیت‌های کارشناسی، توقعات نوینی را تجربه کند و حرکت خود را در جهت افق‌های فناورانه جدید سرعت بخشد. پیش از این، طی سال‌های متمادی در شرایط عادی به سر می‌بردیم و قواعد را برای اوضاع عادی تهیه کرده بودیم. با وقوع پدیده جدید کرونا خود را در یک فضای تکان‌دهنده دیدیم و برای پاسخ به نیازها به شور و مشورت نشستیم و حاصل آن را در مجموعه پیش‌رو مدون ساختیم. برای نیل به هدف‌های مورد انتظار و عبور از وضع کنونی و دستیابی به شرایط مطلوب‌تر گویی که مشترکاً باید به نکات زیر توجه کنیم. در این شرایط مؤلف هستیم همه اقشار مؤثر در برنامه‌های درسی را یک‌جا ببینیم و در قالب یک گروه واحد در کنار هم باشیم.

نکته اول این که همه ما (کارشناسان، مدیران، معلمان و خانواده) در یک طرف قرار داریم و دانش آموزان عزیز ما در طرف دیگر، بنابراین وظیفه ماست هرچه توان داریم به این صحنه و عرصه بیاوریم تا این عزیزان از جهت آموزشی و تربیتی لطمه نبینند و از این مرحله موفقیت آمیز عبور کنند. بی تردید کاستی‌هایی خواهیم داشت ولی به یاری خدا نخواهیم گذاشت تهدیدی خاص بروز و ظهور یابد.

نکته دوم این که موقعیت کنونی را با همه ابعادش به درستی درک کنیم و خردمندانه با آن مواجه شویم. در آموزش‌های غیر حضوری تا حدود زیادی جای مدرسه و خانه عوض می‌شود؛ طبیعی است که با تغییر مکان، مکانت نیز باید تغییر یابد. به عبارت دیگر هنجارها و قواعد متفاوتی را باید در رسیدگی به دانش آموزان به کار بگیریم. حضور و ظهور والدین به عنوان ناظم بیدار و مهربان در خانه، حضور متعهدانه همراه با روحیه ارتباطی معلمان در مدرسه، نظارت هوشیارانه مدیران مدارس به اوضاع آموزشی و تربیتی و نظارت عالی و گاهی بالینی مدیران محترم آموزش و پرورش و دیگران باید خود را در برابر این پرسش تاریخی ببینند که: چگونه عمل کنیم تا متناسب با شأن تربیت و مترتی از این موقعیت عبور نماییم؟

نکته سوم این مجموعه پیش رو را به دقت مطالعه کنیم و سهم و نقش خود را دقیق تر درک کنیم. حقیقتاً ما تاکنون با خانواده‌ها به عنوان شریک تربیت و یادگیری، این گونه صمیمی و شفاف حرف نزده بودیم. انتظار داریم والدین عزیز با رجوع به سامانه شبکه ملی رشد توصیه‌های مربوط به خود را دریافت و مطالعه کنند. از معلمان و مدیران محترم مدارس نیز همین انتظار را داریم.

نکته چهارم تکرار تقاضای همیشگی است. آنچه که ما تدارک دیده‌ایم، حاصل فکر و عمل تعدادی انسان است که در موقعیت کارشناسی و تألیف قرار گرفته‌اند. بدون شک این تصمیمات بی نقص نیست و مانند همیشه تقاضای اظهار نظر و ارائه پیشنهادها را از طرف شما داریم. هر قدر از سوی شما معلمان عزیز، والدین محترم و دانش آموزان گرامی بازخورد بگیریم، به همان اندازه قوی تر و با انگیزه تر این راه را ادامه خواهیم داد. انشاءالله

حسن ملکی

معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

Partners
COVID-19

بخش عمومی (مشترک)

مدت مدیدی است که عواملی چون آلودگی هوا در کلان شهرها، پدیده ریزگردها، سیل، زلزله و عوامل غیرمترقبه طبیعی و اجتماعی در روستاها و شهرهای کوچک و بزرگ، امکان آموزش حضوری و چهره به چهره را با اختلالاتی مواجه کرده است. اینک فراگیری ویروس کووید ۱۹، آموزش از راه دور را به یک ضرورت بدل کرده است اما باید تصریح و تأکید کرد که تغییر در مکان و زمان آموزش در این شرایط؛ هرگز به معنای خروج کامل کلاس درس و «اجتماع یادگیری» از مدرسه و خانه و انتقال آن به فضای مجازی نیست. مدرسه و خانه همواره بستر اصلی یاددهی - یادگیری‌اند و البته همواره می‌توان از تمامی ظرفیت‌های فضای مجازی به بهترین شیوه بهره برد.

یاددهی - یادگیری پنج مؤلفه زیر را در بر دارد: ۱- چه کسی یا کسانی؟ (دانش‌آموزان، معلمان، مدیران و خانواده‌ها) ۲- چه فعالیتی؟ (فعالیت‌های یاددهی - یادگیری) ۳- در چه شرایطی؟ در چه زمان و مکانی؟ (محیط آموزشی) ۴- با چه وسیله‌ای؟ یا از چه طریق؟ (روش‌های یاددهی - یادگیری، رسانه‌های آموزشی، ارزش‌یابی) ۵- چرا؟ (برای رسیدن به چه اهدافی)

وقتی مؤلفه‌های زمان و مکان که یکی از مؤلفه‌های یاددهی - یادگیری است تغییر می‌کند، مؤلفه‌های دیگر نیز به تناسب تغییراتی می‌کنند. وقتی خانه به جای مدرسه، مکان یاددهی - یادگیری می‌شود و آموزش چهره به چهره جای خود را به آموزش از راه دور می‌دهد، روش‌های یاددهی - یادگیری، رسانه‌های آموزشی و ارزش‌یابی نیز به عنوان سه عنصر اساسی یاددهی و یادگیری نمی‌توانند به شیوه سابق و بدون پذیرفتن تغییرات متناسب، کارآمد و اثربخش باشند. از این رو ضروری است حتی‌المقدور این تغییرات به درستی درک و ارزیابی شوند و به گونه‌ای صحیح و دقیق توصیف شوند. روش‌های غیر فعال یاددهی - یادگیری در کلاس‌های حضوری نیز کارآمدی لازم و کافی را ندارند و صد البته همان کارایی عادی را نیز در شرایط آموزش از راه دور از دست می‌دهند. پس به کارگیری روش‌های فعال یادگیری ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌شود. در شرایط جدید، رسانه‌های آموزشی جزء تفکیک‌ناپذیری از فرایند یاددهی - یادگیری می‌شوند و از این پس کنش‌گران و عوامل مؤثر در امر یادگیری به هیچ‌وجه نمی‌توانند رسانه‌های آموزشی را در حاشیه قرار دهند یا نادیده بگیرند و بدون آنها به وظایف خود عمل کنند. در نتیجه شناخت عمیق و دقیق رسانه‌های آموزشی و توان به کارگیری عالمانه و هنرمندانه آنها بخش مهمی از فعالیت‌های حرفه‌ای عوامل تربیت را تشکیل خواهند داد. ارزش‌یابی به معنای ارزش‌یابی

معلمان از آموخته‌های دانش‌آموزان و عمدتاً در قالب ارزش‌یابی‌های پایانی بسیار دشوار می‌شود و خودارزیابی، همتاارزیابی (ارزیابی همکلاسی‌ها) و ارزیابی‌های مستمر و در حین تدریس کارآمدتر و اثربخش‌تر می‌شوند.

برنامه درسی دو سطح «چگونگی تدوین اهداف آموزشی و تربیتی» و «چگونگی تأمین این اهداف» را برنامه‌ریزی می‌کند. در سطح تأمین اهداف برنامه، تکلیف دو پرسش را مشخص می‌کنیم؛ ۱- چه محتوایی را آموزش دهیم؟ ۲- چگونه این محتوا را آموزش دهیم؟

در شرایط همه‌گیری ویروس کووید ۱۹ که برای آن دو وضعیت زرد و وضعیت قرمز قابل تصور است، سطح دوم یعنی شرایط تأمین اهداف برنامه‌های درسی دچار تغییر می‌شود. از این‌رو محتواهای آموزشی و شیوه سازماندهی آنها از جمله وسایل تأمین اهداف‌اند که نیازمند تغییرند؛ ولی فوریت و اضطرار موقعیت و زمان بر بودن طراحی محتوا امکان تغییر در محتواهای درسی و متناسب‌سازی آنها را در کوتاه مدت دشوار می‌سازد. به همین دلیل در این زمان کوتاه، صرفاً تنازل کمی و کاهش حجم محتواهای درسی آن هم فقط برای وضعیت قرمز امکان‌پذیر است. پس بنا به ضرورت، بیشترین تغییرات و متناسب‌سازی‌ها باید در چگونگی آموزش محتواهای موجود اتفاق افتد.

در شرایط جدید، هم‌سویی و یگانگی رسانه‌های آموزشی، روش‌های یاددهی - یادگیری و ارزش‌یابی به‌عنوان سه عنصر اساسی یاددهی - یادگیری ضروری خواهد بود. زیرا تداوم روال سابق که بر فهم‌های چندگانه و تفکیکی از این سه عنصر اساسی یاددهی - یادگیری استوار بود، نامقدور می‌شود؛ مگر اینکه به حداقل‌های نازلی از مطلوب‌های تربیت و یادگیری بسنده کنیم. از این‌رو باید تلاش کرد تا تغییرات لازم در این سه عنصر اساسی یاددهی - یادگیری را برای متناسب‌سازی با شرایط آموزش از راه دور شناسایی کرد و دلالت‌های آن را برای تمامی مخاطبان برنامه درسی و عوامل مؤثر در امر آموزش و تربیت، استنباط و استخراج کرد و در قالب توصیه‌های آموزشی و تربیتی ترویج کرد.

۱-۱- تحول در استفاده از رسانه‌ها آموزشی

در سال‌های نه چندان دور، رسانه‌ها را وسایل کمک آموزشی سمعی و بصری می‌نامیدند و چه بسا هنوز کسانی باشند که چنین تصویری از رسانه‌ها دارند. رسانه‌ها برای برقراری ارتباط مؤثر در امر یاددهی - یادگیری لازم و ضروری به‌شمار می‌آیند. اکنون رسانه‌های آموزشی جزئی تفکیک‌ناپذیر از فرایند یاددهی - یادگیری هستند. آنها دیگر وسایلی در حمایت از آموزش نیستند، بلکه خود نیز پیام‌ها و محتوای آموزشی و تربیتی محسوب می‌شوند و حتی به نسبت‌های متفاوتی تأثیری بیش از آنچه که از پیام‌ها و محتوای آموزشی به تنهایی انتظار داریم، بر روی افراد می‌گذارند. رسانه به کلیه امکاناتی گفته می‌شود که می‌توانند شرایطی را به وجود آورند که تحت آن شرایط، دانش‌آموزان قادرند اطلاعات، رفتار و مهارت‌های جدیدی را با درک کامل به دست آورند. آنچه مهم است این است که کدام رسانه‌ها در چه شکلی و در چه زمانی می‌توانند برای ایجاد بهترین و دست اول‌ترین تجربه‌ها مؤثر واقع شوند. تجارب مختلف و گوناگون نشان داده است که استفاده از رسانه‌ها در میزان یادگیری دانش‌آموزان اثر می‌گذارد و از طرف دیگر از طول زمان لازم برای آموزش می‌کاهد. شناخت رسانه‌ها و چگونگی کاربرد هر یک از آنها از مهم‌ترین عوامل موفقیت در استفاده و بهره‌گیری صحیح از آنهاست. البته این شناخت باید با روش‌های یاددهی - یادگیری همراه باشد. آشنایی با انواع رسانه‌ها راه را به سوی بهره‌برداری ثمربخش از آنها هموار می‌نماید. رسانه‌های آموزشی ویژگی‌های متفاوتی دارند و این وظیفه معلم است تا با آگاهی از آنچه که در دسترس دارد، نوع یا انواعی را که متناسب با نیازها و موقعیت دانش‌آموزان اوست، برگزیند.

این دوران را باید فرصت آشنایی کامل با رسانه‌های آموزشی و چگونگی استفاده کارآمد از آنها دانست و در کنار شناخت و کاربرست دقیق روش‌های فعال یاددهی یادگیری غنیمت شمرد. به ویژه معلمان و دبیران ارجمند نباید این فرصت کم نظیر را از دست بدهند.

در شرایط آموزش از راه دور ذیل استفاده از رسانه‌های آموزشی، فناوری‌های ارتباطی اهمیت بیشتری می‌یابند و توان استفاده بهتر از آنها ضروری‌تر می‌شود. ولی در شرایط آموزش از راه دور فناوری‌های ارتباطی تنها راه ارتباط معلم و دانش‌آموز و دانش‌آموزان با یکدیگرند و به عبارتی یاددهی و یادگیری بدون این نوع رسانه‌ها امکان‌پذیر نیست. این الزام باعث می‌شود تا ما نسبت رسانه و آموزش را جدی

بگیریم و از این رهگذر شناخت عمیق تری به دست آوریم. البته این نسبت پیش از این نیز صادق بود ولی برای ما آشکار نشده بود. عوامل مؤثر در تربیت باید شناخت فناوری‌های ارتباطی را ذیل رسانه‌های آموزشی معنا و جست‌وجو کنند و رسانه‌های آموزشی را نیز همراه روش‌های یاددهی - یادگیری و ارزش‌یابی ذیل معنای تربیت و نظام معنایی آن بازخوانی و باز تعریف کنند. برای شناخت اجمالی، انواع فناوری‌های ارتباطی در جدول زیر خلاصه شده است.

نوع ارتباط	بستر (پلتفرم)	سامانه پیشنهادی	سخت‌افزار مورد نیاز	نرم‌افزار مورد نیاز	امکانات
بر خط همزمان	اینترنت	کلاس	رایانه و تلفن همراه	Sky room, adobe connect, big bluebutton & Web conference	تبادل پیام‌بین کاربران/ ایجاد ارتفاعات و تعامل دوطرفه/ اشتراک‌گذاری منابع و اطلاعات/ مرور و ارزیابی مطالب آموزشی/ بحث گروهی/ مشاهده فیلم و فایل صوتی به صورت برخط/ مدیریت حضور و غیاب کاربران/ وجود راهنما برای به کارگیری
	اینترنت	جلسات	رایانه و تلفن همراه	Skype, WhatsApp, video chat & instagram	تبادل پیام‌بین کاربران/ اشتراک‌گذاری منابع و اطلاعات/ مرور و ارزیابی مطالب آموزشی/ بحث گروهی/ مشاهده فیلم و فایل صوتی به صورت برخط/ روزرسانی محتوا/ وجود راهنما برای به کارگیری
	اینترنت	گفت‌وگوی متنی	رایانه و تلفن همراه	Chat room	تبادل پیام‌بین کاربران/ ایجاد ارتفاعات و تعامل دوطرفه/ پرسش و پاسخ بین کاربران/ وجود راهنما برای به کارگیری
بر خط غیر همزمان	اینترنت	CMS	رایانه و تلفن همراه	شبکه‌های آموزشی مانند رشد، آپارات و پادکست و تلویزیون اینترنتی	امکان جست‌وجوی ساده و پیشرفته روی محتوا/ امکان ثبت و مشاهده کلیه وقایع سیستم برای کاربر/ امکان تبادل، و انتشار و انتقال انواع محتوا (صوت، تصویر، متن و چندرسانه‌ای)/ بهره‌مندی کلیه فراگیران از منابع و مدرسان به صورت یکسان/ وجود راهنما برای به کارگیری

قابلیت تطبیق سرعت پخش با پهنای باند اینترنت/ نمایش موقعیت کاربر در نقشه آموزشی سامانه / استفاده از تقویم شمسی/ امکان مدیریت حضور و غیاب کاربران/ امکان جست‌وجوی ساده و پیشرفته بر روی محتوا/ قابلیت ایجاد ارتباط و تعامل دوطرفه/ امکان انجام فعالیت‌های یادگیری به‌صورت گروهی و مشارکتی/ امکان ثبت و مشاهده کلیه وقایع سیستم برای کاربر/ امکان تبادل، انتشار و انتقال انواع محتوا(صوت، تصویر، متن و چندرسانه‌ای)/ امکان احراز هویت کاربران/ امکان دسترسی از طریق پنل‌های کاربری متفاوت و سطوح دسترسی متنوع/ وجود راهنما برای به‌کارگیری	Moodle	رایانه و تلفن همراه	LMS & LCMS	اینترنت	بر خط غیر همزمان
امکان تبادل، انتشار و انتقال انواع محتوا(صوت، تصویر، متن و چندرسانه‌ای)/ تبادل پیام‌بین کاربران/ اشتراک‌گذاری منابع و اطلاعات/ مرور و ارزیابی مطالب آموزشی/ بحث و گفت‌وگو/ مشاهده فیلم و فایل صوتی به‌صورت برخط/ مدیریت حضور و غیاب کاربران/ وجود راهنما برای به‌کارگیری	شاد	رایانه و تلفن همراه	شبکه‌های اجتماعی	اینترنت	
تبادل با محتواهای متنی/ پیگیری پیشرفت دانش‌آموزان / قابلیت ذخیره‌سازی و استفاده از مطالب در هر زمان و به‌صورت نامحدود/ وجود راهنما برای به‌کارگیری	Forum & email	رایانه و تلفن همراه	گفت‌وگوی متنی	اینترنت	
تعامل با محتواهای متنی/ مرور و ارزیابی مطالب آموزشی/ مشاهده متن، فیلم و فایل صوتی/ ارائه تکالیف و تمرینات به منظور توسعه و تعمیق یادگیری/ ارائه تمرینات فردی و گروهی/ وجود راهنما برای به‌کارگیری	Duolingo & Oxin channel و بازی‌های آموزشی Persian	رایانه و تلفن همراه	نرم‌افزارهای کاربردی	اینترنت	
انتقال اطلاعات و محتوا	Navigation & smart devices	رایانه و تلفن همراه	IOT	اینترنت	
ضبط و ذخیره‌سازی محتوای صوتی و تصویری/ انتشار پیام به‌صورت گروهی برای مخاطبان خاص یا عام/ قدرت بزرگ‌نمایی و توانایی پخش تصاویر به‌صورت سه‌بعدی با استفاده از عینک‌های پلاریزه/ دسترسی سریع و آسان به آرشیو برنامه‌ها/ امکان سفارش‌سازی/ تعامل یک‌سویه یا دوسویه به مخاطبان/ وجود راهنما برای به‌کارگیری	شبکه آموزش	تلویزیون	انتشار سیگنال ویدیویی	امواج رادیویی	
ضبط و ذخیره‌سازی محتوای صوتی و تصویری/ دسترسی سریع و آسان به آرشیو برنامه‌ها/ انتشار پیام به‌صورت گروهی برای مخاطبان خاص یا عام/ تعامل یک‌سویه یا دوسویه به مخاطبان/ وجود راهنما برای به‌کارگیری	کانال‌های رادیویی	رادیو	انتشار سیگنال صوتی	امواج رادیویی	

پروان خط همزمان	غیرالکترونیکی	شبکه پستی	وسایل نقلیه	پست پیشتاز، سفارشی و ...	بازیابی اطلاعات مرسولات / انتشار و ارسال اطلاعات به صورت فردی یا گروهی / وجود راهنما برای به کارگیری
	الکترونیکی	نرم افزارهای آموزشی	رایانه و تلفن همراه	انواع دیکشنری و دایره المعارف، نرم افزارهای آموزشی	امکان تمرین و تکرار و به کارگیری مجدد / ذخیره سازی و بازیابی اطلاعات / امکان برقراری تعامل با مخاطب / وجود راهنما برای به کارگیری

برخی از کاربردهای فناوری های اطلاعات و ارتباطات در آموزش و یادگیری به این شرح اند:
- اینترنت مانند دیگر راه های ارتباطی، راه را برای انتقال و دیگر تعاملات فرهنگی و اجتماعی نمی بندد، بلکه یادگیرندگان هنگام حضور در شبکه های اینترنتی، کوله باری از تجربه های فرهنگی، علمی و اجتماعی را به همراه می آورند.

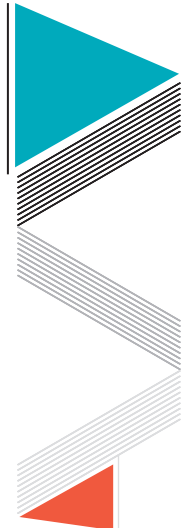
- فناوری های اطلاعات، مدعی از بین بردن قرابت فیزیکی و دانش موقعیتی نیستند؛ بلکه فضا را برای تسهیل ارتباط و تعامل مراکز تولید و انتقال دانش فراهم می آورند (کم کردن فاصله ها از نظر زمان و مکان). در شرایط کنونی و در آینده، علاوه بر چاپ و ارتباطات صوتی و تصویری، نظام های نوین اطلاع رسانی، دسترسی و استفاده از انواع داده ها در حجم بالا و سرعت بسیار فراهم کرده است.

- کمک به ایجاد کتابخانه های دیجیتال و قابل دسترس کردن آن خارج از محدودیت های زمانی و مکانی، در عمل امکان بزرگی را پیش روی مدارس، دانشگاه ها، یادگیرندگان و معلمان قرار داده است.
- شبکه های نوین اطلاعاتی، زمینه ها و گزینه های بیشتری در زمینه خدمات علمی، آموزشی و پژوهشی برای یادگیرندگان به وجود آورده اند و از این طریق، چشم انداز واقع بینانه تری برای رونق بخشیدن، جذاب تر کردن و متنوع کردن آموزش و یادگیری فراهم آمده است

- دایره المعارف های الکترونیکی و وبسایت های علمی، آموزشی و پژوهشی از جمله منابعی هستند که می توانند هم برای معلم و هم برای یادگیرنده یک فرصت ذی قیمت در جهت غنا بخشیدن به اطلاعات علمی آنان باشند. امروزه میلیون ها نفر از دانش آموزان و دانشجویان، بخشی از دانش و یافته ها و آموخته های خود را از طریق مراجعه به سایت ها به دست می آورند و از این طریق با دیگر معلمان و استادان و منابع علمی جهان تبادل اطلاعات دارند.

- فناوری های اطلاعات و ارتباطات وسیله ای برای دسترسی و افزایش سواد معلمان خارج از ساختارهای آکادمیک و محیط درسی شده است و معلومات حرفه ای بسیاری به دست اندرکاران مدارس هدیه می کند.
- ایجاد شبکه های درون مدرسه ای موجب در دسترس شدن منابع علمی به صورت رایگان، تشویق به مشارکت در فرآیند یادگیری و ارتقای سطح خدمات آموزش و پژوهش در مدرسه و تعامل و ارتباط دانش آموزان با تک تک معلمان و مربیان می شود.

- فناوری های اطلاعات و ارتباطات یکی از زمینه ها و عوامل مهم توسعه و بهبود رابطه میان مدرسه،

خانواده و دانش‌آموزان به‌شمار می‌روند و نویدبخش پیوند بیشتر و همکاری متقابل این سه رکن در آموزش و پژوهش هستند. (ابراهیم‌آبادی، ۱۳۸۹: ۷۵)

در شرایط عالم‌گیری و ویروس کووید ۱۹ دانش‌آموزان و معلمان فرصت‌هایی برای آموزش از راه دور و یادگیری از راه دور در اختیار دارند. یادگیری از راه دور به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که دستورالعمل معلم خود را در خارج از کلاس فیزیکی ادامه دهند و دور از هم‌سالانشان آن را دنبال کنند. دوره‌های نوین آموزش از راه دور از نظام‌های مبتنی بر وب استفاده می‌کنند که شامل مطالب و مواد خواندنی دیجیتالی، پادکست‌ها (جلسات ضبط شده برای گوش دادن یا مشاهده در اوقات فراغت دانش‌آموزان است)، نامه‌های الکترونیکی، انجمن‌های بحث و گفت‌وگو، اتاق‌های گپ زدن (در فضای مجازی)، و قابلیت آزمون گرفتن در کلاس‌های مجازی (شبیه‌سازی رایانه‌ای) است. با این‌که اکثر سیستم‌ها معمولاً ناهمزمان هستند و به دانش‌آموزان، هر زمان که بخواهند، امکان دسترسی به اکثر ویژگی‌ها را می‌دهند، از فناوری‌های همزمان، شامل فیلم زنده، نوار صوتی، و دسترسی به مستندات الکترونیکی به اشتراک گذاشته شده در زمان‌های تعیین شده، نیز استفاده می‌شود. یادگیری تحت این شرایط را می‌توان یادگیری مبتنی بر فناوری پیشرفته نامید. هدف از یادگیری مبتنی بر فناوری پیشرفته، فراهم کردن نوآوری اجتماعی - فنی است که در عمل یادگیری برای یک فرد به روشی مستقل از زمان و مکان یادگیری و پیشرفت یادگیری می‌باشد که باعث افزایش کارایی و اثربخشی یادگیری می‌شود. بنابراین، یادگیری مبتنی بر فناوری پیشرفته را می‌توان نوعی از یادگیری دانست که ابزارهای فناوری پیشرفته پشتیبان آن محسوب می‌شوند. در کنار رشد یادگیری از راه دور در مؤسسات مدرن، خدمات آموزشی مبتنی بر وب یا خدمات آموزشی تسهیل شده شخصی، از جمله یادگیری برخط (آنلاین) پدید آمده است. یادگیری برخط اصطلاحی است که برای توصیف دوره‌های از راه دور یا مکاتبه‌ای استفاده می‌شود که از طریق اینترنت ارائه می‌شوند. این موضوع یک تغییر عظیم در نظام آموزش ایجاد می‌کند و برای هر کس که می‌خواهد چیزی یاد بگیرد، فرصت‌های بزرگی را فراهم می‌کند، و راهی را که ما در سراسر جهان، از طریق آن دانش را به دانش‌آموزان ارائه و منتقل می‌کنیم، تغییر داده است (نورمن، ۲۰۱۶) می‌توان گفت استفاده ایمن، اخلاقی، مسئولانه و آگاهانه از فناوری از لوازم ضروری زندگی در جامعه امروز است که طیف وسیعی از مهارت‌ها و سوادهایی همچون، سلامتی و ایمنی اینترنت، حریم خصوصی و امنیت، مهارت‌های ارتباطی و تعامل سواد اطلاعاتی را شامل می‌شود.

در محیط‌های یادگیری غنی شده با فناوری، یادگیری با دانش پیوند می‌خورد. فرایندی است که طی آن یادگیرنده از درک منابع دانش و فهم ساختار دانش مرتبط با یادگیری شروع می‌کند و به تدریج در محتوای دانش کلیدی به‌خبرگی می‌رسد، به طوری که می‌تواند بر کل دانش آموخته شده در دوره زمانی مشخص، به مهارت و تسلط برسد. (هوانگ، و همکاران، ۲۰۱۳). امروزه دانش‌آموزان زیادی در سن نوجوانی و جوانی به فناوری دسترسی دارند. برای حفظ سلامتی و امنیت دانش‌آموزان، برای آنها مهم است که نحوه استفاده از فناوری با مسئولیت‌پذیری را بیاموزند. در زمانی که کلاس درس در مدرسه

برگزار نمی‌شود می‌توانیم در کنار یادگیری مدرسه‌ای، استفاده متعهدانه و مسئولانه از فناوری‌های ارتباطی را آموزش دهیم و تمرین کنیم.

۱-۲-۱- تحول در روش‌های یاددهی - یادگیری

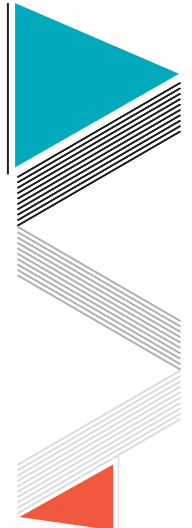
در سنت آموزشی رایج، استفاده از روش‌های فعال یاددهی - یادگیری با بسنده کردن به حداقل‌ها، یک توصیه آموزشی صرف تلقی می‌شد، ولی با تغییر شرایط آشکار شد که استفاده از روش‌های فعال یاددهی - یادگیری امری واجب و ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است، زیرا در این شرایط سایر روش‌ها اثربخش و کارآمد نیستند.

۱-۲-۱- روش‌های یاددهی - یادگیری فعال

یادگیری فعال، روشی است که در آن دانش‌آموزان به طور فعال در فرایند یادگیری درگیر می‌شوند؛ بسته به درگیری دانش‌آموز، یادگیری فعال سطوح مختلفی دارد. هر روش آموزشی که دانش‌آموزان را در فرایند یادگیری درگیر می‌کند، یادگیری فعال محسوب می‌شود. به‌طور خلاصه، یادگیری فعال، فرصتی فراهم می‌کند تا دانش‌آموزان فعالیت‌های یادگیری معنادار انجام دهند و در مورد آنچه انجام می‌دهند، فکر کنند. به عبارتی در یادگیری فعال دانش‌آموز فرصت و توان مدیریت یادگیری خود را به‌دست می‌آورد. از موانع یادگیری فعال می‌توان به الگوهای برنامه‌ریزی برنامه‌ریزان و سنت‌های آموزشی معلمان و سبک‌های یادگیری دانش‌آموزان که البته به یکدیگر وابسته‌اند، اشاره کرد.

روش‌های فعال به ویژه بر این اصل اتکا می‌کنند که یادگیری فعالیتی است که از دانش‌آموز سر می‌زند؛ یعنی دانش‌آموز یادگیرنده است و ادراکات جدید خود را برای همخوان کردن آنها با ساخت‌های شناختی فعلی تغییر می‌دهد و با این فرایند یادگیری برای او امری معنادار می‌شود. یادگیری معنادار مبتنی بر مهارت‌های تفکر همانند تحقیق، مباحثه و استدلال منطقی است و مهم‌تر از آن در سطحی متفاوت و مبتنی بر مهارت‌های فراشناختی امکان‌پذیر می‌شود و از این رو فرایندی خودگردان، خودفرمان، خودنظم‌جو و خودراهبر است.

اما یادگیرنده شدن دانش‌آموز امری تعاملی است و گفت و شنود درونی دانش‌آموز جز در بستری تعاملی توسعه نمی‌یابد، از این رو عمده روش‌های فعال یادگیری به یادگیری تعاملی توجه ویژه دارند، به‌عبارت دیگر دانش‌آموزان در روش‌های تعاملی، روش‌های یادگرفتن را نیز می‌آموزند. یادگیری مبتنی بر همیاری از یادگیری‌های انفرادی و رقابتی برترند، مهارت‌های مهم زندگی نظیر سخن گفتن، گوش دادن، استدلال، و حل مسئله از طریق تجارب تعاملی امکان‌پذیر می‌شوند، اعتماد به نفس دانش‌آموزان در روش‌های تعاملی افزوده می‌شود و انگیزش و رضایت درونی آنها در تعامل با دیگران بیشتر می‌شود و از مشوق‌های معلم بی‌نیاز می‌شوند، پذیرش اجتماعی آنها را می‌افزاید و استفاده از گروه‌های کوچک به دوست داشتن سایر دانش‌آموزان، معلم و مدرسه می‌انجامد.

بنابراین وجه تعاملی (تعامل با دیگران: گفت و شنود با دیگران) و وجه فراشناختی (تعامل با خویشتن: گفت و شنود با خویشتن) ابعاد اساسی روش‌های فعال یادگیری را شکل می‌دهند. اکنون باید دید در شرایط آموزش غیرحضوری با این دو وجه چگونه برخورد کنیم.

شاید روش‌های تعاملی تا حدودی دچار قبض می‌شوند؛ ولی این امر هرگز به معنای عدم امکان استفاده از این روش‌ها نیست و حتی‌المقدور باید تعامل دانش‌آموزان با اعضای خانواده، تعامل دانش‌آموزان با یکدیگر و تعامل آنان با معلم و اولیای مدرسه را مورد مذاقه و توجه جدی قرار داد و برای آن برنامه‌ریزی کرد و با اهتمام کامل برای اجرای آن اقدام کرد.

فهرستی از روش‌های یاددهی - یادگیری فعال به این شرح است که البته هر کسی بر اساس بضاعت خود باید تشخیص دهد که کدام یک از این روش‌ها برای آموزش از راه دور قابل اجرا و اثربخش است که گفته‌اند کار معلم در استفاده از روش‌های مختلف تدریس همچون کار نقاش در استفاده از رنگ‌هاست. همان‌طور که یک نقاش برای ترسیم و خلق یک تابلوی نقاشی از رنگ‌های مختلف استفاده می‌کند و هرگاه لازم باشد آنها را در هم می‌آمیزد تا اثر هنری خود را به بهترین شکل به وجود آورد، یک معلم نیز هنگام ارائه درس، با تشخیص موقعیت، روش‌ها و فنون مناسب را انتخاب می‌کند. ذکر این نکته مهم است که روش‌های فعال یاددهی - یادگیری برای کاربست در آموزش از راه دور قابلیت‌هایی دارند.

- یادگیری معکوس (وارون): این راهبرد، یادگیری را به دانش‌آموز می‌سپارد و به معلم این امکان را می‌دهد که یادگیری تک‌تک دانش‌آموزان را با توجه به نیازهای فردی آنها تسهیل کند. این روش از دو جزء تشکیل شده است؛ فعالیت‌های یادگیری و تعامل گروهی در کلاس درس و آموزش انفرادی خارج از کلاس. در یادگیری معکوس استفاده از تدریس و ارائه معلم به خانه و قبل از کلاس درس منتقل می‌شود و بخشی از فعالیت‌های دانش‌آموزان که معمولاً بعد از کلاس درس و در خانه انجام می‌شد، به کلاس درس منتقل می‌شود.

- پروژه: یادگیری مبتنی بر پروژه در زمینه مسائل معتبر صورت می‌گیرد، در طول زمان ادامه دارد، و دانش‌بیساری را از موضوعات مختلف به ارمغان می‌آورد. یادگیری مبتنی بر پروژه، اگر به درستی پیاده‌سازی و پشتیبانی شود، به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های قرن بیست و یکم از جمله خلاقیت، همکاری، و رهبری و درگیر شدن آنها را در مشکلات پیچیده جهان رشد و توسعه دهند، به طوری که به آنها کمک کند انتظارات تفکر نقادانه را برآورده کنند.

- اکتشافی: یادگیری اکتشافی فرایندی است که دانش‌آموز با راهنمایی معلم، اصل یا قانونی را کشف و مسئله‌ای را حل می‌کند. در این روش معلم با طرح سؤالات مناسب، جواب‌های نادرست دانش‌آموزان را به سمت جواب‌های درست هدایت می‌کند. معلم باید کلاس را در جهت صحیح و مسیر معینی حفظ کند؛ به طوری که از حالت کاوش و پویایی دانش‌آموزان کاسته نشود.

- همیاری یا یادگیری مشارکتی: این روش استفاده آموزشی از گروه‌های کوچک است، به طوری

که دانش آموزان با هم کار کنند و یادگیری خودشان و یکدیگر را به حداکثر برسانند. در موقعیت‌های یادگیری مشارکتی یک وجه مهم وجود دارد و آن هم وابستگی مثبت بین دانش آموزان برای دستیابی به هدف است؛ دانش آموزان درک می‌کنند که اگر و فقط اگر دیگران بتوانند به اهداف یادگیری خود برسند، آنها نیز به اهدافشان می‌رسند.

- گروه‌های کوچک: در این روش دانش آموزان کلاس به گروه‌های کوچک تقسیم می‌شوند و هر یک مستقلاً به فعالیت یادگیری می‌پردازند. در چنین موقعیتی معلم انتقال‌دهنده دانش نیست، بلکه نقش هماهنگ‌کننده فعالیت‌ها را برعهده دارد. در گروه‌های کوچک هر یک از دانش آموزان می‌توانند نقش فعالی بپذیرند. گروه‌های کوچک به شکل‌های مختلفی می‌توانند فعالیت کنند. به‌عنوان مثال، همه گروه‌ها می‌توانند فعالیت مشترکی داشته باشند و یا اینکه هر گروهی فعالیت ویژه‌ای را، متفاوت از سایر گروه‌ها انجام دهد.

- مطالعه مستقل (انفرادی): این یادگیری فرآیندی است که جنبه انفرادی دارد و در درون فرد انجام می‌شود. معمولاً نتایج یادگیری را با تغییراتی که در رفتار انسان به‌وجود می‌آید اندازه‌گیری می‌کنند. علیرغم این حقیقت که یادگیری امری است فردی، بسیاری از موقعیت‌ها که در مدرسه تدارک دیده می‌شود، بیشتر متوجه گروه است تا فرد.

- کنفرانس یا تدریس به دیگران: این روش بر این اساس مبتنی است که عمیق‌ترین سطح فهم، زمانی اتفاق می‌افتد که بخواهیم چیزی را که می‌دانیم، به دیگران آموزش دهیم. تقویت راهبری دانش آموزان با واگذاری تدریس برخی از درس‌ها به آنها و گماشتن آنها به‌عنوان هدایت‌کننده بحث‌ها و تعیین تکالیف مشارکتی و ... از اهداف این روش است.

- فن تمرین: تمرین، یکی از فنونی است که از دیرباز در امر آموختن به کار می‌رفته است. امروزه که هدف‌های آموزشی و تربیتی در قالب شایستگی‌ها ارائه می‌گردد، مسئولیت معلم در دادن تمرین‌های مناسب به دانش آموزان خطیرتر است.

- پرسش و پاسخ: این روش فنی است که می‌تواند در تمام روش‌های تدریس و فعالیت‌های آموزشی به کار رود. به‌ویژه، هنگامی که معلم می‌خواهد دانش آموز را به تفکر درباره مفهومی جدید یا بیان مطلبی که آموخته شده است، تشویق کند. این فن، ممکن است برای مرور کردن مطالبی که قبلاً تدریس شده است، مفید باشد یا وسیله مناسبی برای ارزش‌یابی میزان درک دانش آموز از مفاهیم مورد نظر باشد.

- حل مسئله: «حل مسئله» فرآیندی است برای کشف توالی و ترتیب صحیح راه‌هایی که به یک هدف یا یک راه‌حل منتهی می‌شود. در موقعیتی که انسان با مسئله‌ای روبه‌رو می‌شود باید بر موانع یا مشکلاتی که بر سر راه رسیدن به هدف وجود دارد، غلبه کند. عامل اصلی در حل مسئله، عبارت است از کاربرد دانش و تجربه قبلی فرد برای رسیدن به راه حل و پاسخی که پیش از آن برای انسان ناشناس بوده است.

– مباحثه: یکی از کهن‌ترین روش‌هایی است که در طول تاریخ تعلیم و تربیت به کار رفته است روش سقراطی مشهورترین آنهاست. صورت‌های دیگر آن به این شرح است. **بحثی که معلم آن را هدایت می‌کند، بحث آزاد و بحث گروهی.**

– بحث گروهی: گفت‌وگویی است سنجیده و منظم دربارهٔ موضوعی که مورد علاقهٔ مشترک افراد شرکت‌کننده می‌باشد. قاعدتاً بحث گروهی را یک نفر به نام رهبر گروه اداره می‌کند. بحث گروهی روشی است که به افراد فرصت می‌دهد تا نظرات، عقاید و تجربیات خود را با دیگران در میان بگذارند.

– گردش علمی یا فعالیت تجربی خارج از کلاس: گردش علمی کاری است عملی که بیرون از کلاس، آزمایشگاه یا کتابخانه صورت می‌گیرد و شامل مطالعات مستقیم و دست‌اول دربارهٔ یک مسئله، جمع‌آوری اطلاعات از طریق مشاهده، پرسش‌نامه، مصاحبه، اندازه‌گیری، نمونه‌برداری و ... است.

۱-۲-۲- روش‌های یاددهی – یادگیری مبتنی بر فراشناخت (چگونه روش‌های فعال یاددهی یادگیری را ارتقا دهیم؟)

بدون شک در شرایطی که اجتماع یادگیری در مدرسه شکل نمی‌گیرد و ارائهٔ آموزش به صورت غیرحضوری است توجه به رشد و توسعهٔ مهارت‌های فراشناختی برای شکل دادن به یادگیری فعال، ضرورتی انکارناپذیر است. به عبارت دیگر تنها از این مسیر است که می‌توان امیدوار بود که آموزش در خانه به معنای توقف تربیت مدرسه‌ای نباشد. آنچه می‌تواند مسیر تحقق اهداف تربیتی را به شیوهٔ قاطع پیش‌بینی پذیرسازد، همین اتکای به مهارت‌های فراشناختی است. چه بسا تربیت مدرسه‌ای ما تاکنون نتوانسته باشد مهارت‌های فراشناختی را برای یادگیری فعال در دانش‌آموزان ایجاد کند و در این شرایط همهٔ عوامل مؤثر در تربیت باید همهٔ هم و غم خود را برای توسعهٔ این مهارت‌ها و شکل دادن به یادگیری فعال به کارگیرند. به عبارت دیگر مسیر درست مداخله و مشارکت خانواده‌ها، دبیران و مدیران مدرسه، کمک به توسعهٔ مهارت‌های فراشناختی است. شاید چنین به نظر برسد که وقتی تربیت مدرسه‌ای در شرایط آموزش چهره به چهره نتواند چنین مهارت‌هایی را فراهم کند، آیا مطالبهٔ این نقش از آنان در شرایط مجازی امری بی‌جا و تکلیف‌مالایطاق نیست. پاسخ این است که تفاوت قضیه اتفاقاً در همین شرایط جدید است. از آنجا که دسترسی مستقیم دانش‌آموز و معلم و مدرسه به یکدیگر با موانعی مواجه شده است، فرصتی فراهم می‌گردد تا دانش‌آموزان خود به این نتیجه برسند که برخی از مسئولیت‌های یادگیری را خود به دوش بگیرند و معلمان نیز از انتقال بسیاری از آموخته‌ها به دانش‌آموزان خودداری نکنند. به عبارتی در سنت‌های آموزشی سابق، مدیریت یادگیری در اختیار معلم بود و اینک با پرورش مهارت‌های فراشناختی مدیریت یادگیری توسط دانش‌آموز انجام می‌شود. عمدهٔ مهارت‌های فراشناختی عبارت‌اند از: خود – برنامه‌ریزی (self - plan) خود – نظارتی

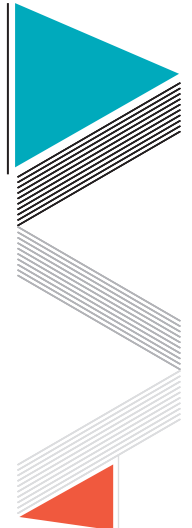
(self - monitoring) خود - ارزشیابی (self - assessment) خود - بازاندیشی (self - reflection) و خود - تنظیمی (self - regulation).

فراشناخت عبارت است از آگاهی فرد بر نظام شناختی خود و کنترل و هدایت آن. اگر شناخت و تفکر را مترادف بگیریم. «فراشناخت» آگاهی بر جریان تفکر و کنترل و هدایت آن خواهد بود. اگر شناخت شامل دریافت، پردازش، نگهداری و انتقال اطلاعات است، فراشناخت فعالیتی است که کنش‌های مربوط به چهار عنصر یادشده را در برمی‌گیرد و بر آنها نظارت دارد. در این روش ابتدا دانش‌آموزان را به دریافت، پردازش و نگهداری و انتقال درست اطلاعات دعوت می‌کنیم و سپس آنها را ترغیب کنیم تا فعالیت‌های ذهنی خود را بازنگری و اصلاح کنند. تشویق به اندیشیدن و پرورش مهارت فکر کردن و تعمیم یافته‌های حاصل از تفکر به موقعیت‌های متنوع و متعدد، از اهداف این راهبرد فراشناختی است. برای نمونه خودارزیابی یکی از مهارت‌های فراشناختی است. دانش‌آموزان در هر جلسه خود را با معیارهایی که معلم تعیین می‌کند یا در سطحی بالاتر با معیارهایی که خودشان تعیین می‌کنند، ارزیابی می‌کنند. دانش‌آموزان به صورت خودخوان محتوای دروس را مطالعه می‌کنند و بر عملکرد خود نظارت می‌کنند. دانش‌آموزان در هر درس مفاهیم و مهارت‌های اساسی و انتظارات یادگیری و معیارهای ارزیابی پیرامون آنها را مشخص می‌کنند و در هر کلاس آموزش غیرحضور، خود و شایستگی‌های خود را براساس معیارهای تعیین شده ارزیابی می‌کنند و بازخوردی از این توانایی و شایستگی را به معلمان، همکلاسی‌ها و والدین خود ارائه می‌کنند.

یادگیری مهارت‌های فراشناختی کاری تدریجی و نیازمند تلاش و حوصله فراوان است و می‌تواند برای برخی از دانش‌آموزان چالش‌ها و اضطراب‌هایی ایجاد کند از این‌رو معلمان و خانواده‌ها باید آنها را هدایت و حمایت کنند.

۱-۳- تحول در ارزش‌یابی: ضرورت ارتقا منزلت ارزش‌یابی و تأکید بر ارزش‌یابی به مثابه یاددهی - یادگیری

ارزش‌یابی فرآیندی منظم برای تعیین و تشخیص میزان پیشرفت یادگیرندگان در رسیدن به اهداف آموزشی است. منظور از فرآیند منظم آن است که ارزش‌یابی باید طبق برنامه و روال منظم انجام گیرد. از این رو مشاهدات بی‌نظم و ترتیب از رفتار دانش‌آموزان را نمی‌توان ارزش‌یابی نامید. مقصود از گنجاندن «اهداف آموزشی» در تعریف، آن است که در ارزش‌یابی، اهداف آموزشی حتماً باید از پیش تعیین شده باشند و به فراخور در دسترس تمامی مخاطبان قرار گیرند و ارزش‌یابی براساس آنها صورت گیرد. فرایند یاددهی - یادگیری و ارزش‌یابی را باید با هم برنامه‌ریزی کرد و در نظر گرفت. فرایند یاددهی - یادگیری بدون ارزش‌یابی و بازخورد، امری عقیم و ناکام است. معلمی که به جایگاه ارزش‌یابی، اعتقادی ندارد، درس را برای آموختن دانش‌آموزان ارائه نمی‌کند، بلکه به زعم خود وظیفه‌اش را انجام می‌دهد

و به پیامدهای آن چندان نمی‌اندیشد. ارزش‌یابی، جانمایه و مرکز هرگونه تصمیم‌گیری آموزشی است. ارزش‌یابی راه کسب اطمینان از معنادار بودن یادگیری است و برانگیختن دانش‌آموزان و انجام درست فرایند یاددهی یادگیری جز با ارزش‌یابی امکان‌پذیر نخواهد بود. به‌همین دلیل برخی ارزش‌یابی را مؤثرترین وسیله یادگیری دانسته‌اند و برخی دیگر ارزش‌یابی را پاشنه آشیل آموزش و پرورش می‌دانند. نقش ارزش‌یابی، نظارت بر تغییرات شناختی، عاطفی و مهارتی دانش‌آموزان به‌طور اخص و نظارت بر کارایی سایر عناصر آموزش و پرورش از جمله، اهداف، برنامه، روش‌ها و رسانه‌های آموزشی است. ارزش‌یابی وسیله‌ای برای هدایت مستمر یادگیری دانش‌آموزان و جهت‌دهی به فرایند آموزش و پرورش است.

■ نتایج ارزش‌یابی به معلم امکان می‌دهد که برنامه و روش‌های تدریس خود را با نیازمندی‌ها و توانایی‌های دانش‌آموزان هماهنگ سازد و در جهت بهبود کیفیت یادگیری آنان و تحقق اهداف آموزشی گام بردارد. هر معلمی باید از ویژگی‌های بدنی، روانی، اجتماعی، عاطفی و همچنین علایق، توانایی‌ها، استعدادها، نارسایی‌ها و آمادگی هر یک از دانش‌آموزان، و همچنین رابطه بین این ویژگی‌ها و تأثیر آنها در رفتار یادگیری هر دانش‌آموز به خوبی آگاه باشد. زیرا هر نوع تصمیم‌گیری آگاهانه از طرف معلم برای برنامه‌ریزی فعالیت‌های درسی، مستلزم این شناخت است. عدم آگاهی معلم از ویژگی‌ها و دانسته‌های دانش‌آموزان از مهم‌ترین موانع ارتباط او با دانش‌آموزان است. برخی معتقدند معلم باید ارزش‌یابی خود را مقدم بر ارزش‌یابی دانش‌آموزان قرار دهد. گاهی معلم نقش خود را که فراهم کردن موقعیت و امکانات مناسب آموزشی و پرورشی و هدایت فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان است، فراموش می‌کند و تنها به انتقال مطالب علمی و اندازه‌گیری آن مطالب ضبط شده توسط دانش‌آموزان به منظور عبور آنان از کلاسی به کلاس دیگر می‌پردازد، درحالی‌که ارزش‌یابی همچون سایر فعالیت‌های آموزشی است و جدای از زندگی دانش‌آموزان نیست. وظیفه همهٔ معلمان است که ارزش‌یابی را از وجه ناآگاهانه به‌شکل آگاهانه درآورند و بدانند که ارزش‌یابی، تنها برای صدور جواز عبور دانش‌آموز از یک کلاس به کلاس دیگر نیست. در کنار ارزش‌یابی از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، باید کارایی معلمان در امر یاددهی یادگیری نیز ارزیابی شود و میزان موفقیت یا عدم موفقیت معلمان همراه با عوامل مؤثر در آن مشخص شود و معلم باید پس از بررسی میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و تعیین عوامل مؤثر در آن، برای رفع نواقص و اشکالات موجود، اقدامات لازم را به عمل آورد.

■ ارزش‌یابی دانش‌آموز، اگر به‌صورت مطلوب انجام گیرد، مستقیماً در بهبود یادگیری دانش‌آموزان مؤثر واقع می‌شود. ارزش‌یابی باید انگیزه دانش‌آموز را برای افزایش دقت و کوشش برای یادگیری بیفزاید. نقاط قوت و ضعف او را در یادگیری به او بشناساند و به تقویت نقاط قوت و رفع نارسایی‌های تحصیلی او کمک کند. ارزش‌یابی برای دانش‌آموز باید به مثابهٔ هدایت تحصیلی و کشف و شناخت استعدادها و قابلیت‌های او به انتخاب رشته تحصیلی و شغلی دانش‌آموز کمک کند. اما غلبهٔ معیارهای شغلی، اقتصادی و مادی بر ارزش‌یابی‌های تحصیلی، آسیب‌های جبران‌ناپذیری برای نظام تعلیم و تربیت ایجاد می‌کند.

■ ارزش‌یابی مورد استفاده برنامه‌ریزان و مدیران آموزشی نیز قرار می‌گیرد. نتایج ارزش‌یابی که معلمان انجام می‌دهند، باید تجزیه و تحلیل شود و مورد استفاده برنامه‌ریزان آموزشی قرار گیرد. مؤسسات پژوهشی نیز از طریق پژوهش‌های گسترده‌ی کشوری برنامه‌های آموزشی را ارزش‌یابی می‌کنند. ارتباط میان این سه منظر و سه سطح ارزش‌یابی و برقراری دیالکتیک آنها می‌تواند به توصیف و تبیین ارزش‌یابی رایج در تربیت مدرسه‌ای بپردازد و با نقد و بررسی روند جاری برای بهبود ارزش‌یابی پیشنهادها و راه کارهای مناسب تجویز کند. ارزش‌یابی تنها راه مطمئن برای پاسخ به این پرسش است که آیا فرایندهای آموزشی و تربیتی ما در بازتولید و تعالی ارزش‌های اصیل فرهنگی و تمدنی ما موفق عمل می‌کنند یا خیر. ارزش‌یابی مفید و موفق، میزان تحقق اهداف آموزشی را مشخص می‌کند. مشکلات را تشخیص می‌دهد و نقاط قوت و ضعف فرایند یاددهی یادگیری را آشکار می‌کند و اطلاعات دقیقی درباره آنچه که در جریان هست و آن چه باید باشد، فراهم می‌کند و مقاومت در مقابل تغییرات مثبت را به فعالیت سازنده و مولد تبدیل می‌کند و با ایجاد انگیزه، به مشارکت فعال مخاطبان می‌انجامد. از این رو برای بهبود ارزش‌یابی و رفع موانع آن باید ضرورت ارزش‌یابی تبیین و بر انجام صحیح آن تأکید شود و راهبردهای ارزش‌یابی برای تمامی مخاطبان به ویژه معلمان تشریح گردد. نظارت بر ارزش‌یابی و هدایت عملکرد معلمان در امر ارزش‌یابی ضروری است؛ یادداشت تجربه‌های ارزش‌یابی، مشکلات، عیوب و راهبردهای آن باید به سنت آموزشی مدارس تبدیل گردد و از آنها برای دسترسی به راهبردی عام برای ارزش‌یابی استفاده شود و از شیوه‌های متنوع و متکثر ارزش‌یابی استفاده شود.

ارزش‌یابی از مناظر مختلف به انواعی تقسیم می‌شود؛ از جمله: ارزش‌یابی ورودی، مرحله‌ای و پایانی (مستمر و پایانی)؛ ارزش‌یابی توسط معلم، ارزش‌یابی توسط هم‌تایان و خود ارزش‌یابی.

■ در شرایط آموزش از راه دور، تأکید بر ارزش‌یابی پایانی برداشته و بیشتر بر ارزش‌یابی مستمر متمرکز می‌شود. ارزش‌یابی‌های پایانی دشوار و کم‌اثر و ارزش‌یابی‌های مستمر مفید و آسان می‌شوند. بنابراین باید از ارزش‌یابی‌های مستمر به شیوه‌های متنوع و جذاب حداکثر بهره را برد.

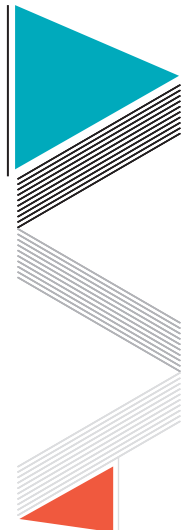
■ در این شرایط ارزش‌یابی از ارزش‌یابی توسط معلم به سمت ارزش‌یابی توسط هم‌کلاسی‌ها و عمدتاً خود ارزش‌یابی متمایل می‌شود. همان‌گونه که بالاترین سطح شناخت وقتی محقق می‌شود که فرد آنچه را آموخته است، به دیگران یاد دهد، ارزش‌یابی از هم‌تایان نیز از چنین ویژگی برخوردار است. خود ارزش‌یابی نیز یکی از مهم‌ترین مهارت‌های فراشناختی است که شرایط آموزش از راه دور فرصتی برای شکوفایی آن محسوب می‌شود. امید است این فرصت را با اصرار بیش از حد بر معانی، روش‌ها و تکنیک‌های رایج ارزش‌یابی و مهم‌تر از همه عادت‌های رایج از دست ندهیم.

■ از ارزش‌یابی مستقیم از تک‌تک افراد به ارزش‌یابی از گروه‌ها متمایل می‌شود. بهتر است به جای ارزش‌یابی از تک‌تک افراد از گروه‌های کوچک ارزش‌یابی به‌عمل‌آید. تقسیم کلاس به گروه‌های کوچک هم در فرایند یاددهی یادگیری سهولت ایجاد می‌کند و هم ارزش‌یابی را سامان می‌دهد.

■ با فراهم کردن زمینه مشارکت خانواده‌ها در ارزش‌یابی دانش‌آموزان، از ظرفیت خانواده‌ها برای

ارزش‌یابی‌های مفید و معنادار استفاده شود. اگر انتظار داریم خانواده‌ها در فرایند یاددهی یادگیری مشارکت کنند، حتماً باید زمینه مشارکت آنها در ارزش‌یابی‌ها نیز فراهم شود. همه موارد بالا در صورتی معنادار می‌شوند که ارزش‌یابی را در دل فرایند یاددهی و یادگیری و نه پایانی بر فرایند یاددهی و یادگیری تلقی کنیم.

۲- مخاطبان برنامه

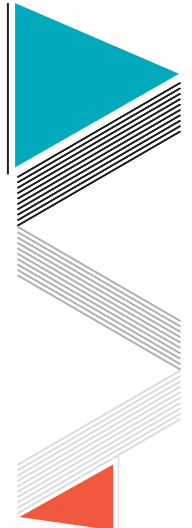
مخاطب مفاهیم و معانی ذکر شده در بالا، عاملان و کنشگران آموزش و تربیت‌اند. تغییرات مورد انتظار عمدتاً از مسیر نظر، نگرش و عمل خانواده‌ها، دانش‌آموزان، دبیران و مدیران به ثمر می‌نشیند. باید دید شرایط موجود چه دلالت‌هایی برای نظر و عمل آنها دارد.

۲-۱- خانواده: مسئول تربیت

این بار کرونا به ما یادآوری کرد که به لطف خداوند حکیم، نهاد خانواده و خانواده‌های ایرانی، زنده، پویا و مستحکم‌اند و ایران اسلامی همواره می‌تواند با اتکا و اعتماد به آنها به کارهای بزرگ دست بزند و به اهداف بزرگ دست یابد؛ هم‌چنان که ضرورت پاسداشت همه جانبه این نهاد مقدس را به همه ما گوشزد کرد. شرایط جدید می‌تواند برای برداشتن دیوارهای مرئی و نامرئی میان مدرسه و خانه و ایجاد هماهنگی و یگانگی میان دو این نهاد اساسی تربیت و یادگیری فرصتی مغتنم باشد. در شرایطی که خانه به کلاس درس و مدرسه تبدیل می‌شود، خانواده اولاً فضا و شرایط لازم را برای آموزش مجازی فرزندان فراهم می‌کند؛ ثانیاً از سلامت جسمی، عاطفی و روحی دانش‌آموزان مراقبت می‌کند و ثالثاً با مشارکت صحیح در فرایندهای یاددهی - یادگیری و ارزش‌یابی بر یادگیری فعال و تربیت فرزندان نظارت می‌کند. در ادامه برخی از این نکات به صورت تفصیلی تشریح می‌شوند. به دلیل ارتباط و وابستگی مسئولیت تمامی عوامل مؤثر در تربیت، انتظار داریم دانش‌آموزان توصیه‌های مربوط به دانش‌آموزان و دبیران و مدیران و هم‌چنین نکاتی را که درباره روش‌های فعال یاددهی و یادگیری، ارزش‌یابی، و رسانه‌های آموزشی آمده است نیز مطالعه و بررسی کنند.

۲-۲-۱- خانه و مدرسه

شرایطی که در حال حاضر کشور ما و تقریباً همه کشورهای جهان با آن مواجه شده‌اند، شرایط ویژه‌ای است که شاید در گذشته نیز ملت‌ها با آن روبرو نبوده‌اند. عدم امکان حضور دانش‌آموزان و حتی دانشجویان در مدارس و دانشگاه‌ها باعث شده خانواده‌ها نقش دیگری در تعلیم و تربیت فرزندان‌شان پیدا کنند و خود را برای انجام برخی از وظایف مدرسه آماده سازند. این وضع را می‌توان فرصت‌گران‌بهایی تلقی کرد که در آن شایستگی‌های تربیتی والدین و توانایی خود‌مترّبی در اداره امور خود، هم‌چنین توانایی‌ها و شایستگی‌های مدرسه در مواجهه با آموزش‌های غیرحضورى نمایان می‌شود و احتمالاً

ابتکارات و نوآوری‌های مشکل‌گشا بروز و ظهور پیدا می‌کنند.

در وضع عادی عمدتاً نقش آموزش و پرورش به عهدهٔ معلم و مدرسه بود و خانواده‌ها در مناسب‌ترین شکل خود در حل برخی تمرینات و مطالب درسی به فرزند خود کمک می‌کردند. گاهی این کمک‌ها به صورت افراطی انجام می‌شد به نحوی که تکالیف درسی دانش‌آموز را نیز والدین انجام می‌دادند. تعدادی از خانواده‌ها نیز این نقش را نمی‌توانستند ایفا کنند و دانش‌آموزان به تنهایی به حل تمرینات و انجام تکالیف درسی می‌پرداختند. احتمالاً در تعداد محدودی از خانواده‌ها این نقش به درستی انجام می‌شد. و والدین سعی می‌کردند یاور فرزندان خود باشند نه جایگزین او. شرایط کرونایی انتظارات و به همراه آن مهارت‌های دیگری پدید آورده و شناخت آنها از سوی خانواده‌ها ضرورت تربیتی محسوب می‌شود: **-** در شرایط جدید نیز خانه، خانه است و مدرسه، مدرسه. آن‌چه که تغییر می‌کند، نقش این دو نهاد است. درحقیقت خانه ظرفیت و نقش آموزشی و پرورشی بالاتری پیدا می‌کند و مدرسه نیز با معطوف شدن به خانه تغییراتی در مناسبات و عملکردهای خود انجام می‌دهد.

- آن‌چه که دربارهٔ لزوم همراهی و هماهنگی والدین با یکدیگر و تعادل در خانواده ذکر می‌شود، در شرایط کرونایی، آموزش‌ها، اهمیت و ضرورت بیشتری پیدا می‌کند. فضای روانی و اجتماعی خانه و خانواده باید آرام و متعادل باشد.

- در این شرایط خانواده‌ها و مدارس و مسئولان به یک مفاهیم جدید محتاج هستند. احتمالاً تا رسیدن به تفاهم کامل زمان لازم است، ولی میزان قابل توجهی از آن در همین آغاز ضروری است تا بتوانند نقش تربیتی خود را ایفا کنند.

- در آموزش‌های غیرحضور درحقیقت کلاس‌های درس دانش‌آموز در خانه تشکیل می‌شود. این فضای جدید با کلاس درسی واقعی در مدرسه تفاوت‌هایی دارد. در همان اوقاتی که معلم مشغول تدریس است، امکان تشکیل یک مثلث یادگیری در مناسبات بین معلم، والدین و دانش‌آموز وجود دارد. البته این ارتباط سه جانبه به هماهنگی‌های قبلی بین معلم و خانواده‌ها نیاز دارد و ممکن است در بعضی دروس و همین‌طور در بعضی خانواده‌ها ممکن باشد و در بعضی دروس امکان‌پذیر نباشد.

- فضای خانه دارای ویژگی‌هایی است که در مدارس یا ممکن نیست یا در حداقل است. در خانه‌ها نوعاً ابزار و وسایلی در پیرامون دانش‌آموزان وجود دارد که به‌طور طبیعی می‌توانند به ابزار و وسایل یادگیری در حین تدریس و پس‌از تدریس تبدیل شوند. البته این امکان و فرصت‌ها در همهٔ دروس و در همهٔ خانه‌ها ممکن نیست، اما در اغلب خانه‌ها با تفاوت‌هایی امکان‌پذیر است. در بعضی از دروس که مستقیماً به خانه و خانواده ارتباط دارند، این کار مؤثرتر است.

- در آموزش‌های غیرحضور، نظم در خانه اهمیت فراوانی دارد. آن‌چه که به‌عنوان نظم محیط یادگیری در ذهن داریم از طریق والدین انجام می‌گیرد. مواردی مانند: قرار دادن مکان و موقعیت مناسب و آرام برای فرزند جهت استماع درس معلم و تعامل با او برای فهم بهتر، پرهیز از باز و بسته کردن در اتاق یا مکانی که دانش‌آموز در آن به‌عنوان کلاس درس قرار دارد، پرهیز از سر و صداهای آزاردهنده در

محیط خانه و انجام یک پذیرایی ساده از او در بین دو کلاس. فراموش نشود دانش‌آموزان در آموزش‌های حضوری و در محیط مدرسه در زنگ تفریح با برخی تنقلات و گفت‌وگوها به بازسازی خود می‌پردازند.

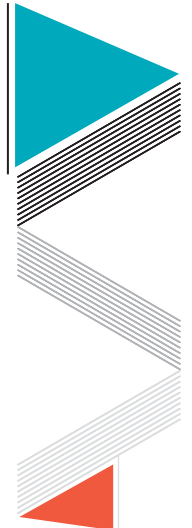
۲-۲-۲- سبک‌های رفتاری (زندگی) در خانه:

می‌دانیم هیچ راه میان‌بری برای یادگیری وجود ندارد، ولی هر سفر هزار فرسخی هم با یک قدم آغاز می‌شود. خانواده می‌تواند چه نقشی در یادگیری فعال فرزندان خود ایفا کند؟ بی‌شک سطح بالایی از خود - تنظیمی و خود - انضباطی و کار سخت برای کسب نتایج عالی لازم است. برای یک دوره تحصیل در خانه، دانش‌آموزان باید برای خود «برنامه یادگیری» طراحی کنند؛ از پیش برای کلاس‌های مجازی آماده شوند؛ در کلاس مجازی یادداشت‌برداری کنند، یادداشت‌هایی را که در کلاس برداشته‌اند، بعد از کلاس بررسی کنند. عادات خوب مطالعه و برنامه زندگی منظمی را در پیش گیرند. باید زمان مشخصی را برای انجام ورزش روزانه ترتیب دهند؛ برنامه زندگی منظم، می‌تواند شامل ورزش، کارهای خانه، برقراری ارتباط با والدین و دوستان برای حفظ سلامت روانی و بدنی باشد. فرزندانمان را در این مسیر همراهی کنیم.

هنگام تحصیل در خانه، و در زمان اختلال آموزش چهره به چهره در مدرسه، دانش‌آموزان انواع فعالیت‌ها را انجام می‌دهند که شامل فعالیت‌های پایه‌ای زندگی خانوادگی (خوردن، خوابیدن، ورزش کردن، عبادت کردن، کارهای خانه و ... سرگرمی خانوادگی (تماشای تلویزیون، بازی‌های رایانه‌ای و موبایلی و ...) و یادگیری (مطالعه و تحقیق کردن، کتابخوانی، تعامل و گفت‌وگوی خانوادگی و ...) است. این مجموعه می‌تواند گستره برنامه کاری زندگی خانواده را در این دوران خاص (شرایط کرونایی) توصیف کند. هم‌چنین ویژگی‌های هر خانواده را نیز می‌توان از روی زمان و انرژی اختصاص یافته به این فعالیت‌های روزانه شناسایی کرد. بر این اساس، بسته به فرهنگ عمومی خانواده و تنوع فرهنگی خانواده‌ها، سه الگوی رفتاری و اجرایی در خانه قابل تصور است که هر کدام از این الگوها تأثیرات متفاوتی در یادگیری دانش‌آموزان در خانه دارند.

زندگی مطالعه - محور در خانه: بعضی از دانش‌آموزان انتظار بیشتری از خود دارند و دوست دارند سطح بالاتر و عمیق‌تری از دانش را کسب کنند، عادت‌های مطالعاتی خوبی دارند و ... این یک الگوی یادگیری خانگی مطالعه - محور است، مانند دانش‌آموزانی که در آزمون ورودی دانشگاه شرکت می‌کنند یا امسال در امتحان ورودی دبیرستان‌ها شرکت خواهند کرد. در این حالت، به جز ضروریات زندگی هم‌چون خوردن و خوابیدن و نماز خواندن و ... فعالیت اصلی دانش‌آموز، مطالعه و درس خواندن است.

زندگی بازی - محور در خانه: ممکن است برخی دانش‌آموزان به مشغول شدن با دستگاه‌های تلفن همراه، بازی‌های رایانه‌ای و تماشای تلویزیون معتاد شوند. با این وضعیت، زمان کمی برای مطالعه و درس خواندن باقی می‌ماند. این الگوی رفتاری در خانه بسیار خطرناک است و والدین باید به فرزندان‌شان کمک کنند که حتی الامکان از این رویه برحذر باشند.

زندگی ارتباط - محور در خانه: دانش‌آموزان ممکن است در خانه با والدین، برادران و خواهران ارتباط برقرار کنند، هم‌چنین کتاب بخوانند و چندین ورزش را نیز در خانه انجام دهند. این سومین الگوی رفتاری خانگی است که مبتنی بر ارتباطات و تعامل است. ارتقا و توانمندسازی دانش‌آموزان برای یادگیری فعال در خانه، نه تنها برای این دوره اختلال آموزش چهره به چهره در مدرسه ضروری است، بلکه برای توسعه مهارت‌های خود - تنظیمی دانش‌آموزان در همه دوران‌ها نیز مفید و ضروری است. باید شرایطی را برای دانش‌آموزان فراهم کرد تا آنها دریابند که چگونه می‌توانند یک یادگیرنده فعال بشوند و باید روش‌ها و ابزارهایی به دانش‌آموزان پیشنهاد داد تا از آنها برای ایجاد و توسعه خود - برنامه‌ریزی، خود - نظارتی، خود - ارزیابی، و خود - بازاندیشی استفاده کنند. برخی از این روش‌ها و ابزارها در بخش توصیه به دانش‌آموزان آمده است لازم است والدین محترم آنها را مطالعه کنند و بر روند به کارگیری و استفاده از آنها نظارت کنند.

۳-۲-۲- مشکلات خانواده هنگام تحصیل فرزندان در خانه:

دانش‌آموزان در هنگام تحصیل در خانه با مشکلاتی روبه‌رو می‌شوند. ما والدین برای مقابله با آنها چه کار کنیم؟ در طول دوره تحصیل در خانه، توانایی و قابلیت دانش‌آموزان برای خود - کنترلی کافی نیست آنها دوست ندارند به موقع بخوابند و بیدار شوند و در کارهایشان تأخیر می‌کنند. چه کار باید کرد؟ باید صبور و آرام بود، و به این فکر کرد که آیا شیوه‌ای که برای پاسخ به این مشکل بر می‌گزینیم، یک انتخاب خوب است یا یک انتخاب بد؟ باید به بهترین روش عمل و این مشکل را حل کنیم. بگذاریم دانش‌آموزان درباره این که انتخاب درست چیست، فکر کنند. اهداف یادگیری را با دانش‌آموزان و در کنار هم طرح کنیم و رشد و توسعه دهیم. اهداف باید به صورت شفاف و صریح، قابل اندازه‌گیری، قابل دستیابی، واقع بینانه و در محدوده زمان بیان شوند. از دانش‌آموزان بخواهیم تا با یکدیگر روی فهرست تکلیف‌ها تفکر و تأمل کنیم. اجازه دهیم آنان انتخاب کنند که چه موقع باید چه تکلیفی را انجام داد و چه زمانی باید کدام محتوا را آموخت (البته باید برنامه زمان‌بندی آموزش غیرحضوری مدرسه را مراعات کنیم). ارزش‌یابی‌های متنوع و جالبی را مطرح کنیم. حتی‌الامکان جایی از خانه را به کلاس درس بدل کنیم. قبل از شروع کلاس و فرایند یادگیری، باید محیط را آماده کرد و همه وسایل سرگرمی و ... را از جلوی چشم دانش‌آموز برداریم، و چیزی را برای منحرف کردن حواس او باقی نگذاریم. باید به فرزندان خود گوش فرا داد و با آنان درباره نیازهای پشت‌سر رفتارهایشان گفت‌وگو و تبادل نظر کرد. اجازه دهیم دلایل رفتارهایی چون «بی‌موقع و بی‌جا انجام دادن تکالیف یا تعلل و به تعویق انداختن کارها» را توضیح دهند و تفسیر کنند. این کار - به جای این که آنها را موعظه، سرزنش و مجبور کرده باشیم - برای درک احساسات و پذیرش هیجانات آنهاست.

■ چگونه با اضطراب یادگیری فرزندانمان مقابله کنیم؟

باید تا جایی که مقدور است، محیط خانه را به مکانی آرام تبدیل کنیم. به فرزندان خود فرصت دهیم تا آرام شوند. بیش از حد به آنان فشار نیاوریم زیرا باعث افزایش بار یادگیری آنها می‌شود؛ علاوه بر اینکه کار زیاد باعث اضطراب آنها خواهد شد. باید تحمل داشته باشیم، به فرزندانمان اجازه دهیم اشتباه کنند، و آنها را راهنمایی کنیم، تا در موقع موفقیت و شکست به درستی رفتار کنند، و از اضطراب ناشی از شکست جلوگیری کنند. نگرانی و اضطراب (استرس) را می‌توان مزه زندگی دانست. متأسفانه، بیشتر افراد به شیوه ضعیفی با آن کنار می‌آیند. آنها بیش از حد نگران می‌شوند، بیش از حد انتقاد می‌کنند، غالباً عصبانی می‌شوند و بیش از حد دچار تنش می‌شوند. اگر والدین بتوانند به کودکان کمک کنند تا یاد بگیرند که چطور با فشارها برخورد کنند، فشارهایی را که به نظر می‌رسد جزء اجتناب ناپذیر زندگی تحصیلی آنهاست، آنگاه آنها می‌توانند هم در مقام یک دانش آموز و هم در مقام یک انسان رشد کنند و تعالی یابند.

■ اگر فرزندانمان علاقه‌ای به مطالعه و درس خواندن ندارند، چگونه می‌توانیم آنها را به

این کار ترغیب کنیم؟

بیاورید به آنها کمک کنیم تا فرح‌بخشی و لذت‌بخشی مطالعه و درس خواندن را تجربه کنند. از طریق فعالیت‌های عملی، به آنان اجازه دهیم در زندگی بیاموزند، در یک محیط ایمن دست به کاوش بزنند و تلاش کنند و یاد بگیرند که در عمل از ذهن و عقل خود استفاده کنند. آنها می‌توانند با بازی کردن و بازی‌های رایانه‌ای یاد بگیرند. بازی کردن و بازی‌های رایانه‌ای می‌تواند به آنها فرصت و امکان یادگیری ابتکار عمل دهد و اینکه یاد بگیرند به‌طور خلاقانه فکر کنند و الهام بگیرند. این یک راه خوب برای رشد ذهنی آنهاست. هر فردی زمان خاصی تمرکز دارد، به ویژه هنگامی که علائق خود را پرورش می‌دهد. برای مثال، هنگامی که فرزندان ما کتاب تصویری یا مجله علمی می‌خوانند، باید در آن زمان از آنها فاصله بگیریم و تلاش کنیم تا مزاحمتی برای آنها ایجاد نکنیم، و به آنها اجازه دهیم تا در یک محیط آرام تمرکز کنند. اگر آنها جهت توجه خود را تغییر دهند، ممکن است انرژی و اشتیاق خود را از دست بدهند. کارهای بی‌شماری وجود دارد که می‌توانیم برای کمک به فرزند خود انجام دهیم، حتی اگر به نظر برسد که نمی‌خواهند کاری را بیاموزند. کاوش، یادگیری و گسترش دانش، بخش‌هایی طبیعی از تجربه بشر است. همه ما روش‌های منحصر به فرد و مخصوص خود را داریم تا بیان کنیم که چگونه یاد می‌گیریم، همه ما در محیط‌های مختلف شکوفا می‌شویم و همه ما نیازهای متفاوتی داریم، اما همه ما می‌توانیم یاد بگیریم (استعداد یادگیری همگانی است). فرزندانمان را تشویق کنیم تا برای تعالی بخشیدن به تربیت مدرسه‌ای و فراتر از آن انگیزه کافی داشته باشند. برای درک سبک‌های خاص یادگیری، نقاط قوت، نیازها و انگیزه‌های فرزندانمان وقت کافی صرف کنیم. شاید یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های یادگیری در خانه و مدرسه در همین موضوع باشد. به تعبیری خانه مانند کارگاه عمل می‌کند

و مدرسه هم چون کارخانه. کارگاه کالای کمتر، ولی متنوع تولید می‌کند و کارخانه کالاهای بیشتر ولی یکسان تولید می‌کند. برای فهم ویژگی‌های خاص فرزندانمان بیشتر، تلاش کنیم.

■ چگونه به فرزندان خود برای خلاص شدن از وابستگی به وسایل الکترونیکی (تلفن‌های همراه، تبلت‌ها و غیره) کمک کنیم؟

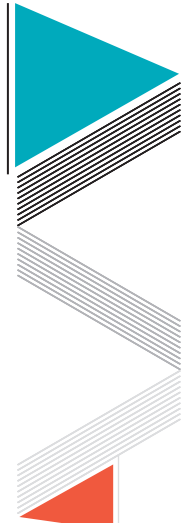
شاید تا دیروز فناوری‌های ارتباطی و وسایل الکترونیکی مزاحم آموزش و یادگیری تلقی می‌شدند ولی امروز تنها محمل و بستر آموزش و یادگیری مدرسه‌ای هستند. با تعطیلی گسترده مدارس در جهان، منابع جایگزین، از جمله برخی منابع برخط (آنلاین)، برای شروع یادگیری فعال در خارج از کلاس، درحال ارائه شدن به دانش‌آموزان است. راه‌حل‌های موقتی که برای آموزش از راه دور طراحی می‌شوند، گستره‌ای از ابزار کلاس برخط، تا پادکست‌هایی^۱ را که به وسیلهٔ معلمان تولید و ارائه می‌شوند، دربرمی‌گیرد. درحالی که ما والدین دانش‌آموزان درحال خوگرفتن و استفاده از این برنامه‌های آموزشی مجازی هستیم، ولی این موضوع هم مهم است که به دانش‌آموزان کمک کنیم تا بر یادگیری فعال متمرکز و پایدار بمانند و از استفاده بیش از حد از بازی‌ها، رسانه‌های اجتماعی و فیلم‌ها اجتناب کنند. مدت زمان استفادهٔ فرزندان خود را از وسایل الکترونیکی کنترل کنیم. مسئله این نیست که آنها در استفاده از محصولات الکترونیکی زیاده‌روی می‌کنند یا ما استفاده از این وسایل را برای آنها ممنوع می‌کنیم؛ مسئله مهم این است که به درستی از آنها استفاده کنند. می‌توانیم زمان بازی فرزندان خود را مشخص کنیم، به عنوان مثال، طبق وضعیت خاص هر فرد، تصریح شود که آنها پس از اتمام تکالیف درسی و کارهای خانه، می‌توانند از طریق تلفن همراه در هر روز ساعت معینی بازی کنند. بچه‌ها بیشتر دوست دارند با اهداف خاص و صریح این کار را انجام دهند. به دانش‌آموزان اجازه دهیم تا از پیچیدگی و فرومایگی محتوای اینترنتی دور شوند. کارتون‌ها و فیلم‌هایی را تهیه کنیم که برای پیشرفت سلامت جسمی و روانی آنها ارزشمند و سودمند هستند، با بارگذاری برخی از بازی‌های آموزشی از طریق اینترنت، به آنها اجازه دهیم که از این محتواهای فرحبخش لذت ببرند. با همراهی کردن فرزندان به آنها کمک کنیم تا توجه و تمرکز خود را از دستگاه‌های الکترونیکی بردارند. می‌توانیم فرزندان خود را، هنگامی که آنها می‌خواهند با لوازم الکترونیکی بازی کنند یا هنگامی که نمی‌خواهند از بازی با آنها دست بردارند، منصرف کنیم. به‌عنوان مثال، نقاشی کردن با آنها، بازی رایانه‌ای با آنها، کتاب خواندن و ... راه‌های خوب سلب توجه آنها از این وسایل است. ما الگوی فرزندانمان هستیم. آنها هر کلمه و کرداری را از ما تقلید می‌کنند. اگر به‌طور افراطی وابسته به تلفن باشیم و اغلب جلوی فرزندان خود با تلفن همراه بازی می‌کنیم، به‌طور طبیعی فرزندان ما هم می‌خواهند مثل ما با تلفن همراه بازی کنند، بنابراین باید سعی کنیم فراوانی و تواتر استفاده از محصولات الکترونیکی را جلوی فرزندانمان کاهش

۱- برنامه‌ای رادیویی یا مشابه آن که دیجیتالی ضبط می‌شود و برای دستگاه‌های شخصی پخش صدا در اینترنت گذاشته می‌شود. پادکست راهی آسان برای دستیابی به برنامه‌های دیجیتالی موجود در اینترنت و پخش آنها در زمان و مکان دلخواه است. پادکست در همهٔ دستگاه‌های پخش موسیقی دیجیتال قابل شنیدن است

دهیم. استفاده بیش از حد از صفحه نمایش می‌تواند بر روی مغزهای جوان و در حال رشد اثر منفی بگذارد، بنابراین ضروری است در این گونه شرایط فراتر از شرایط معمولی از فرزندانمان مواظبت و مراقبت کنیم. ما والدین به هر اندازه‌ای که ممکن است باید کتابخوانی مکتوب را ترغیب کنیم. کتاب‌های درسی را همراه با سایر رسانه‌های مکتوب استفاده کنیم. با بحث و گفت‌وگو کردن با فرزندان خود در مورد کارهایی که انجام می‌دهند، خود - بیانگری آنها را تحریک کنیم. نوشتن خلاقانه و داستان‌گویی خیالی آنها را برانگیزانیم. سنت قصه‌گویی توسط بزرگ‌ترها را در خانه و خانواده احیا کنیم. دوباره پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها را - البته با رعایت حال آنها در شرایط کرونایی - دریابیم.

■ اگر فرزندان ما نافرمانی و بر خلاف ما عمل می‌کنند، چه کنیم؟

در این مورد گفتگو و تعامل خوب به ما و فرزندانمان کمک می‌کند. به احساسات و نیازهای کنونی آنها در زندگی توجه کنیم. اگر در گفت‌وگو و تعامل، مجادله و درگیری رخ داد به فرزندان خود زمان و فضای شخصی بدهیم. با سرگرمی‌های ذوقی و کارهای فرزندان خود درگیر شویم و از آنها حمایت کنیم و بیشتر از آنها مراقب کنیم تا احساس غریبگی نکنند. افکار درونی خود را با فرزندانمان به اشتراک بگذاریم. اگرچه اشتراک‌گذاری نمی‌تواند مشکل را حل کند ولی باعث می‌شود آنها احساس اعتماد و دوست داشتن بکنند. هنگام مکالمه با فرزندان خود، یکدیگر را نکوهش نکنیم و مورد انتقاد قرار ندهیم، اما به آنها کمک کنیم تا موقعیت و وضعیت به هم‌ریخته را مرتب کنند و سپس به آنها روی مثبت نشان دهیم و با آنان همراهی کنیم؛ همراهی کردن نوعی هدیه دادن و پشتیبانی کردن است و می‌تواند به فرزندان ما فرصت و امکان دهد تا مراقبت و عشق ما را احساس کنند. فرزندانمان را در مورد کار خوبی که انجام می‌دهند ستایش کنیم؛ آنها را به مطالعه و درس خواندن تشویق کنیم که به استحکام ارتباط ما و آنها کمک می‌کند و اعتماد به نفس و انگیزش درونی آنها را پرورش می‌دهد. وقتی فرزندان ما درد و رنج را تجربه می‌کنند، به آنها آرامش ببخشیم و هیجانات، احساسات و درد آنها را درک کنیم. به دلیل الزامات مدرسه و تکالیف کار و شغل، به ندرت پیش آمده که ما و فرزندان وقت زیادی برای در کنار هم بودن داشته باشیم. این وضعیت می‌تواند ارتباط و تعامل فرزندان و ما را بهبود ببخشد. از فرصت بی‌نظیر پیش آمده برای تربیت فرزندانمان به خوبی استفاده کنیم. وظیفه‌ای که شاید به دلایل فوق در نزد برخی از ما از اولویت افتاده و کم رنگ شده باشد. ما پدران و مادران باید در انجام وظایف تربیتی خود باهم هماهنگ باشیم و نقشه تربیتی خوبی برای تربیت فرزندان خود داشته باشیم. باید بچه‌ها را در مقابل حوادث قوی و مقاوم تربیت کنیم نه ناتوان و کم ظرفیت، و ارتقاء و تعالی شخصیت آنها را جدی بگیریم. ارتباط عاطفی فعالی بین اعضای خانواده برقرار کنیم؛ به طوری که همه اعضا، خانه را گرم‌ترین و با نشاط‌ترین محیط بدانند. بحث و گفت‌وگوی منطقی، درباره مسائل روز را در خانواده به صورت جدی و فعال جاری کنیم تا فرزندانمان بتوانند به شیوه درست از آموزش مجازی و رسانه‌های ارتباطی بهره ببرند و از آسیب‌های احتمالی آن در امان باشند. ارزش‌یابی، اساسی‌ترین راه

شکل دادن به شاکله شخصیتی خانواده و اعضای آن است؛ فرهنگ ایرانی و اسلامی را ملاک و معیار ارزیابی خانواده خود قرار دهیم. امید، توکل و اعتماد به خدا را در فرزندان خود تعمیق ببخشیم و از این طریق شعله‌های امید به زندگی را در فرزندان خود برافروزیم. در گفت‌وگوها و نشست‌های دورهمی از بزرگ‌نمایی کرونا و آثار مخرب آن جلوگیری کنیم. احساس و نگرش مثبت، تعهد و تکلیف در قبال آموزش‌های مجازی مدرسه را در فرزندان خود ایجاد کنیم و از هرگونه سیاه‌نمایی، عیب‌جویی و حرف و کلام یأس‌آور درباره آن خودداری کنیم.

با شبکه رشد (شبکه ملی مدارس ایران) آشنا شویم و در شبکه شاد (دانش‌آموزی) عضو شویم و پیام‌های مدرسه فرزندانمان را پیگیری کنیم و به بهانه عدم آشنایی کافی از فضای مجازی از نظارت مستمر بر تقویم آموزش مجازی فرزندانمان نگاهیم. وضعیت آموزشی و تربیتی فرزندانمان را از مدیر و معلمان مدرسه پیگیری و با همراهی و همدلی با آنها مسیر تحقق اهداف یادگیری را تسهیل کنیم.

۲-۲- دانش‌آموز: یادگیرنده فعال

دانش‌آموزان عزیز می‌دانید وقتی مکان یادگیری از مدرسه به خانه منتقل می‌شود، فرصت‌ها و محدودیت‌ها و هم‌چنین آسانی‌ها و دشواری‌هایی برای شما فراهم می‌شود؛ مثلاً

- مدت زمان یادگیری به وقت کلاس درس محدود نمی‌شود بلکه به قبل، حین و بعد از کلاس درس گسترش می‌یابد و شما زمان بیشتری برای یادگیری دارید.
- فرصت استفاده از روش‌های یاددهی - یادگیری معلمان بیشتری را به دست می‌آورید.
- فرصت تعامل و یادگیری چهره به چهره از معلمان و هم‌کلاسی‌های خود را از دست می‌دهید.
- فرصت مدیریت یادگیری خود را به دست می‌آورید که البته نیازمند توانایی‌ها و مهارت‌های خاصی است و باید تلاش کنید این مهارت‌ها را کسب کنید.

■ ...

خود شما می‌توانید این فهرست را ادامه دهید و تکمیل کنید. در شرایط کرونایی، آموزش غیرحضوری یا آموزش از راه دور می‌تواند مانع توقف یادگیری مدرسه‌ای باشد، پس آن را غنیمت بشمارید و با تمام توان، تلاش کنید از همه ظرفیت‌های آن به خوبی استفاده کنید. برای توفیق در این کار باید نکات مهمی را رعایت کنید که در اینجا تنها به برخی از آنها اشاره می‌شود. مثلاً در شبکه شاد (شبکه آموزشی دانش‌آموزی) عضو می‌شوند و با شبکه رشد (شبکه ملی مدارس ایران) نیز آشنا و در ارتباط باشید. آموزش‌های تلویزیونی را رصد کنید. از برنامه درسی و تقویم آموزشی مدرسه اطلاع کامل داشته باشید و پیام‌های مدرسه و معلمان را پیگیری کنید. آموزش‌های غیرحضوری مدرسه را جدی بگیرید و تکالیف درسی آن را به خوبی انجام دهید. حتماً از مطالب ارائه شده توسط معلم یادداشت‌برداری کنید و بعد از کلاس آنها را مطالعه و بازبینی کنید. قبل از شروع کلاس‌های

غیرحضوری درس موردنظر را مطالعه کنید. کتاب‌های درسی خود را با حوصله و دقیق و عمیق مطالعه کنید. موقع کلاس پرسش‌های خود را صریح و شفاف مطرح کنید و مشکلات و پیشنهادهای اصلاحی خود را با دبیران و دوستان خود در میان بگذارید. همیشه آماده باشید ارائه برخی از درس‌ها را به‌عهده بگیرید و به دوستان خود آموزش دهید.

برخی از صاحب‌نظران معتقدند عمیق‌ترین سطح یادگیری موقعی اتفاق می‌افتد که شما بخواهید مطلبی را به دیگران آموزش دهید. فعالیت‌های گروهی را از دست ندهید و حتی‌المقدور در تعامل با دبیران، اولیای مدرسه و دوستان خود، نوشتن و ارتباط کتبی را جایگزین پیام‌های صوتی و شفاهی کنید. ارزش‌یابی‌های مستمر کلاسی را جدی بگیرید و بدانید که زندگی شما را یادگیری عمیق و دقیق شما رقم خواهد زد. همواره برای ارزش‌یابی دبیران و دوستانتان از فرایند یادگیری آماده باشید و در ارزش‌یابی فرایند یادگیری هم کلاسی‌های خود مشارکت کنید. در فضای مجازی زمان سریع می‌گذرد مواظب اتلاف وقت خود در این فضا باشید. کتاب بخوانید و سعی کنید در این دوران یک یا چند مهارت هنری، ورزشی و فرهنگی را کسب کنید. و... و باز شما می‌توانید این فهرست را نیز ادامه دهید و تکمیل کنید. خیلی ضروری است که بدانید در این شرایط، شما دانش‌آموزان فرصت‌مندان کردن یادگیری و مدیریت یادگیری خود را به‌دست می‌آورید. مدیریت یادگیری مستلزم مهارت‌هایی چون خود - برنامه‌ریزی، خود - نظارتی، خود - ارزش‌یابی، خود - بازاندیشی و خود - تنظیمی است که چه‌بسا تاکنون فراهم نبوده است. در نتیجه این امکان وجود دارد که انجام این مهم، مشکلات و اضطراب‌هایی برای شما در پی داشته باشد. بنابراین لازم است اولیاء و مربیان با درک عمیق این موقعیت، شما را برای حسن استفاده از این اختیار و انتخاب یاری کنند.

از خود بپرسید چگونه در زمان تحصیل در خانه، که آموزش چهره به چهره در مدرسه دچار اختلال می‌شود، یک یادگیرنده فعال شویم؟

یادگیری فعال روشی برای یادگیری شما دانش‌آموزان است. در این روش، یادگیری از طریق مشارکت و درگیری فعال یا عملی شما در فرایند یادگیری محقق می‌شود. از این رو بسته به میزان و عمق درگیری شما دانش‌آموزان در فرایند یادگیری، سطوح مختلف یادگیری فعال وجود دارد. یادگیری فعال، باعث می‌شود تا یادگیری برای شما معنادار شود: «فعالیت‌های درسی را انجام دهید و به آنچه انجام می‌دهید فکر کنید» در یادگیری فعال، شما درگیر فعالیت‌های کوچک یا بزرگی مانند نوشتن، حرف زدن، حل مسئله، یا بازاندیشی (در تفکر و عمل خود) می‌شوید. این روش برخلاف شیوه‌ها و سبک‌های قدیمی و البته هنوز رایج آموزش است، که در آن دانش‌آموزان دریافت‌کننده منفعل دانش از معلم هستند. در یادگیری فعال، معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد که در فرایند یادگیری مشارکت کنند و به‌طور فعال با برنامه‌ریزی، نظارت، ارزش‌یابی، و تأمل و بازاندیشی، روند یادگیری خودشان را مدیریت کنند. یادگیری فعال از اشتیاق درونی شما برای یادگیری ناشی می‌شود. حتی بدون شرایط یادگیری خوب

نیز می‌توانید با تلاش خودتان شرایط یادگیری را ایجاد کنید. در فرآیند یادگیری، به محض این که با مشکلات روبه‌رو می‌شوید، تسلیم نشوید و کنترل خود را از دست ندهید. در مواجهه با مشکلات، با شجاعت و جدیت بیشتر در حل مسائل، می‌توانید دستاوردهای بیشتری داشته باشید. یادگیری فرآیندی است که طی آن تجارب و تأثیرات شخصی و محیطی را برای کسب، غنی‌سازی و اصلاح دانش‌ها، مهارت‌ها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و جهان‌بینی‌ها به کار می‌گیرید. یادگیری چرخه مکانیکی «محرک - پاسخ»ها نیست، یادگیرندگان، محرک‌های محیطی را به‌طور مکانیکی دریافت نمی‌کنند و به‌صورت منفعل به آنها واکنش نشان نمی‌دهند، بلکه محرک‌ها را بازبینی، پردازش و تفسیر می‌کنند و پاسخ‌های مناسب برای آنها تعیین می‌کنند.

هنگامی که شما معلم و استاد فرآیندهای یادگیری خودتان می‌شوید، در یادگیری خود - تنظیم شده وارد می‌شوید. یادگیری خود - تنظیم شده نه یک توانایی ذهنی است و نه یک مهارت عملی، بلکه فرآیندی خود هدایت شده است که از طریق آن یادگیرنده، توانایی‌های ذهنی خود را در مهارت‌های مرتبط با تکلیفی که در زمینه‌های مختلف علمی آموزشی، ورزشی و سلامتی انجام می‌دهد، تغییر می‌دهد. خود - تنظیمی فرایند کنترل کردن و ارزیابی کردن یادگیری شخصی و رفتارهای شخصی خود را توصیف می‌کند. یادگیری خود - تنظیم شده بر استقلال، خودگردانی و کنترل یادگیرنده تأکید دارد. یادگیرنده برای کسب اطلاعات، گسترش دانش، خودسازی و تعالی خود، نظارت، هدایت و تنظیم اعمال و اقدامات خود را به عهده می‌گیرد. یادگیری خود - تنظیم شده یک فرایند چرخه ای است که در آن دانش‌آموز برای تکلیف یا کاری، برنامه‌ریزی می‌کند، خودش عملکرد خود را نظارت و مدیریت می‌کند، و سپس خودش نتیجه عملکرد خود را ارزیابی و بازاندیشی می‌کند. این چرخه تکرار می‌شود و دانش‌آموز از بازاندیشی حاصل شده از فعالیت قبلی در تنظیم کار و تکلیف بعدی استفاده می‌کند.

در دوره آموزش در خانه، نه تنها خوب کار کردن در یادگیری مطالب درسی، خیلی مهم است، بلکه ایجاد و رشد عادات خوب زندگی برای یادگیری خود - تنظیم شده نیز بسیار مهم است. عاداتی مانند بیدار شدن سر وقت، ورزش در هر روز، و برقراری ارتباط و تعامل با والدین و ... با هدف رشد و ارتقای همه جانبه اخلاق، هوش، آمادگی جسمانی، هنرها و کارها در برمی‌گیرد.

اکنون فرصت‌هایی برای یادگیری از راه دور در اختیار دارید. یادگیری از راه دور به شما این امکان را می‌دهد که دستورات معلم خود را در خارج از کلاس فیزیکی و دور از هم کلاسی‌ها دنبال کنید. اکثر برنامه‌ها معمولاً ناهم‌زمان هستند و شما، هر زمان که بخواهید، می‌توانید به آنها دسترسی داشته باشید، ولی فناوری‌های هم‌زمان، شامل فیلم زنده، نوار صوتی و مطالب الکترونیکی به اشتراک گذاشته شده در زمان‌های مشخص، نیز وجود دارند. یادگیری تحت این شرایط را می‌توان یادگیری مبتنی بر فناوری پیشرفته نامید. در یادگیری مبتنی بر فناوری پیشرفته، یادگیری برای فرد مستقل از زمان و مکان یادگیری است، که باعث افزایش کارآمدی و اثربخشی آن می‌شود. این موضوع یک تغییر عظیم در نظام آموزش ایجاد می‌کند و برای هر کس که می‌خواهد چیزی بیاموزد، فرصت‌های بزرگی را می‌گشاید و

راهی را که در سراسر جهان، از طریق آن دانش به دانش‌آموزان ارائه و منتقل می‌شود، تغییر می‌دهد. در محیط‌های یادگیری غنی شده با فناوری، یادگیری با دانش پیوند می‌خورد که طی آن یادگیرنده از درک منابع دانش و فهم چارچوب دانش مربوط به اهداف یادگیری شروع می‌کند و به تدریج در محتوای دانش به خبرگی می‌رسد، به طوری که می‌تواند بر کل دانش آموخته شده در دوره زمانی مشخص تسلط پیدا کند. در این شرایط شما در سن نوجوانی یا جوانی به فناوری‌های ارتباطی دسترسی دارید. برای حفظ سلامتی و امنیت خودتان نحوه استفاده از فناوری با مسئولیت‌پذیری را یاد بگیرید. این مسیری است که شما را برای زندگی در جامعه‌ای که پر از فناوری است آماده می‌کند. در این مدت می‌توانید در کنار یادگیری مدرسه‌ای، استفاده مسئولانه از فناوری را تمرین کنید.

برای بهبود و ارتقای یادگیری فعال روش‌ها و راهبردهایی وجود دارد. برای اینکه یک یادگیرنده فعال باشید، باید از راهبردهایی استفاده کنید که رفتارهای شما را تنظیم می‌کند.

■ سعی کنید در خود عادت‌های خوب فراشناختی به وجود آورید. یعنی به روش‌های فکر کردن و کار کردن خود در مطالعه و یادگیری بیندیشید و درباره بهبود و ارتقاء آنها تأمل کنید. شما باید مطالعه و یادگیری خود را خودتان تنظیم کنید. یادگیری خود - تنظیم شده شامل تعیین اهداف یادگیری و سپس انتخاب راهبردهای مناسب برای رسیدن به آنها است. پس از انتخاب راهبرد مناسب، شما باید پیشرفت خود را نظارت و کنترل کنید و اگر اهداف شما را برآورده نمی‌کند، شگردها و روش‌های خود را دوباره ترمیم و نوسازی کنید. شما همچنین باید از زمان موجود خود به صورت مؤثر و کارآمدی استفاده کنید، روش‌هایی را که انتخاب کرده‌اید، ارزیابی کنید و روش‌های خود را برای یادگیری‌های بعدی سازگار کنید. پس سه مرحله اصلی هنگام تنظیم یادگیری خودتان وجود دارد: برنامه‌ریزی، نظارت، و ارزیابی. این مراحل لزوماً پی در پی نیستند و شما می‌توانید در طول دوره یادگیری یک کار یا تکلیف از چرخه‌های گوناگونی عبور کنید.

■ هنگام تحصیل در خانه منابع و فناوری‌های یادگیری، یادگیری‌های متفاوتی را ارائه می‌دهند. شما می‌توانید با دیدن کلاس‌های برخط همزمان یا ناهمزمان در اینترنت و شرکت در انواع فعالیت‌ها به صورت جالب و جذاب بیاموزید. این نوع یادگیری تجربیات مختلف یادگیری را به وجود می‌آورد و زمان بسیار خوبی است تا عادت‌های یادگیری خوبی را در خانه ایجاد کنید.

■ تحصیل در خانه بر ترکیبی از کار و اوقات فراغت تأکید دارد. شما باید از برنامه درسی پیروی کنید، ولی برای بازی و برقراری ارتباط و تعامل به اندازه کافی زمان در نظر بگیرید. شما می‌توانید تفکر اجتماعی خود را از طریق همکاری گروهی و خانوادگی ارتقا دهید.

به طور خلاصه می‌توان گفت شش عنصر اصلی برای یادگیری فعال در خانه عبارت‌اند از:

- برنامه‌ریزی یادگیری و بازی،
- انتخاب منابع یادگیری بر اساس نیاز،
- مطالعه و بازی به صورت گروهی،

- ایجاد فرایند یادگیری مؤثر،
 - بررسی و ارزیابی کیفیت یادگیری توسط خودتان،
 - مرور و واریسی آنچه آموخته‌اید.
- هنگامی که در خانه در حال یادگیری هستید، شما و والدینتان به همهٔ این عناصر توجه کنید تا یک یادگیرندهٔ فعال بشوید.
- برای برنامه‌ریزی کردن و تولید برنامه‌های یادگیری مفید و مؤثر به خودتان کمک کنید. برای هدایت و تنظیم آسان و دنبال کردن کارهای برنامه‌ریزی شده، یک تقویم یا برنامهٔ چاپی را در مکانی قابل مشاهده جلوی چشم قرار دهید.
 - هنگام نوشتن تاریخ در تقویم خود، از یک مداد استفاده کنید تا خودتان به راحتی بتوانید در صورت لزوم آنها را تغییر دهید. بیش از حد، فشرده برنامه‌ریزی نکنید و زمان اضافی برای مواقع اضطراری در نظر بگیرید، بی‌جهت بار یادگیری خود را زیاد نکنید.
 - زمان یادگیری را در هر روز یادگیری، متناسب و سازگار کنید، تا به رشد و تحکیم عادات خوب مطالعه در خودتان کمک کنید.
 - زمان یادگیری خود را طوری تنظیم کنید تا پراکندگی فکر و حواس‌پرتی شما به حداقل برسد. مطالب مختلف یادگیری را رنگ آمیزی کنید تا کنترل اجرای برنامه و دنبال کردن آن آسان‌تر شود.
 - به خودتان کمک کنید تا تمرکز خود را بهبود دهید. برای هر ۵۰ تا ۶۰ دقیقه مطالعه، ۱۰ تا ۱۵ دقیقه استراحت کنید. در زمان استراحت، یک میان‌وعده غذای سبک صرف کنید، قدم بزنید و... .
 - در پایان یک روز یا یک هفته به خودتان پاداش دهید. پاداش یک هفته باید بیش‌تر از پاداش هر روز باشد. زمان‌هایی را که بهتر مطالعه می‌کنید، مشخص کنید و از قبل برای آنها برنامه‌ریزی کنید. ساعات خواب و بیداری خود را تنظیم کنید.
 - برای کمک به خودتان در مدیریت منابع یادگیری تلاش کنید تا به طور مؤثرتر و کارآمدتر از جست‌وجوگر اینترنتی استفاده کنید. وقت خود را هدر ندهید.
 - محیط یادگیری خود را مدیریت کنید؛ محیط‌های یادگیری را می‌توان از سه منظر تنظیم کرد.
- ۱ با انتخاب یک مکان آرام و ثابت، یک جریان و روال عادی و طبیعی برای انجام کارها و تکالیف ایجاد کنید؛ حتی‌الامکان محیط یادگیری خود را تغییر ندهید. سعی کنید همواره در یک محیط مشخص مطالعه کنید و درس بخوانید. برای ایجاد تنوع و رفع خستگی محیط یادگیری خود را تغییر ندهید. از طریق تغییر موضوعات مورد مطالعه و فعالیت‌هایی که انجام می‌دهید تنوع ایجاد کنید.
 - ۲ از به هم خوردن تمرکز حواس (حواس‌پرتی)، پرهیز کنید. (حواس‌پرتی‌هایی چون تلفن همراه، تصاویر مورد علاقه، موسیقی و معطوف شدن به افراد دیگر)
 - ۳ محیط یادگیری خود را پاک‌سازی کنید و تمیز نگه دارید. کتاب، لوازم‌التحریر، مواد و ... را تمیز و مرتب کنید.

— برای کمک به خودتان از دیگران مشاوره بگیرید. روند یادگیری آنقدر پیچیده و دشوار است که مشورت کردن با دیگران درباره آن طبیعی است. مشورت با والدین، معلمان و هم‌کلاسی‌های خود را در اولویت قرار دهید.

— خود - نظارتی (خود - مراقبتی) را ارتقا دهید و به سوءرفتار در یادگیری به درستی پاسخ دهید. برنامه زمان‌بندی شده روزانه تهیه کنید. شما می‌تواند عمدتاً کار خود - مراقبتی یا خود - نظارتی را خودتان انجام دهید، شما می‌توانید به طور دقیق برنامه خود را دنبال کنید.

— تکالیف را با توجه به درجه اضطرار، فوریت و اهمیت آنها، دسته‌بندی کنید. شما باید اهداف و وظایف بلندمدت و کوتاه‌مدت را با اصول زیر در اولویت قرار دهید:

۱ به کارها و وظایف مهم و فوری رسیدگی کنید.

۲ تکالیفی که مهم هستند اما فوریت ندارند و تکالیفی را که نیاز به برنامه‌ریزی دقیق دارند، مشخص کنید و در هر روز مقداری از زمان را برای انجام این تکالیف ذخیره کنید.

۳ اگر وقت ندارید، می‌توانید از دیگران برای انجام کارهای فوری خود کمک بگیرید.

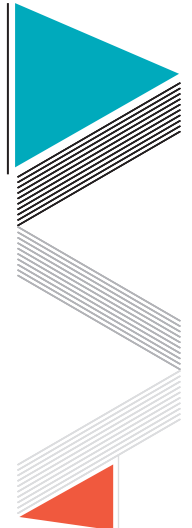
۴ اگر کارها فوری و مهم نیستند، سعی کنید آنها را انجام ندهید.

— برای برخورد با «وقفه‌ها» برنامه داشته باشید. برای رویدادهای غیرمنتظره در انتهای جدول برنامه روزانه جایی در نظر بگیرید؛ رویدادها و اتفاقات را در این نقطه ثبت کنید و به منظور جلوگیری از وقفه واقعی در یادگیری، بلافاصله به فرایند یادگیری، برگردید و پس از آن که محتوای یادگیری کنونی تکمیل شد، زمانی را برای پرداختن به آن رویدادها در نظر بگیرید.

— تکالیف دشوار یادگیری را تقسیم کنید. برخی از تکالیف دشوار یادگیری را می‌توان به موارد کوچک‌تر تقسیم کرد و یک به یک و گام به گام از عهده انجام کارهای کوچک برآمد، تا به طور مؤثر از کندی ناشی از دشواری تکالیف جلوگیری کنید. راهبرد موفق، مسئله و مشکل بزرگ را به مسائل کوچک‌تر تجزیه می‌کند و آنها را یک به یک و گام به گام حل می‌کند و در مقابل تلقی نادرست این است که مشکلات کوچک و سبک را با هم جمع کنید و با آنها مشکل بزرگی بسازید که از عهده حل آن برنیاید.

— دفترچه یادداشت یادگیری داشته باشید و از آن مراقبت کنید. با ثبت کردن زمان یادگیری روزانه، هفتگی و ماهانه خود در دفترچه یادداشت یادگیری، محتوا و شیوه یادگیری مشخص می‌شود، به طوری که می‌توانید میزان و کیفیت تسلط بر دانش و پیشرفت یادگیری خود را در هر زمان ردیابی کنید و اصلاحات و تنظیمات لازم را در آن به موقع اعمال کنید.

— از برجسته کردن و نشانه‌گذاری‌ها استفاده کنید. از نظر بصری مورد یا مواردی که از یک فهرست جدا می‌شوند احتمال بیشتری وجود دارد که در خاطر شما بمانند. برجسته کردن با علامت‌گذاری، تمرکز بیشتری روی کار مورد نظر ایجاد خواهد کرد و مانع غفلت شما از دیگر تکالیف موجود در فهرست نیز می‌شود.

■ با ارزش‌یابی مؤثر از یادگیری خود به خودتان کمک کنید. با ساختن انواع روش‌های ارزش‌یابی یادگیری و استانداردهای عملی به ارزش‌یابی واضح و شفاف از خودتان برسید. ارزش‌یابی باید عملی و واقع‌بینانه باشد، تا در اثر نتایج نادرست آن، از ارزش‌یابی بالا یا پایین خودتان خودداری کنید. اهداف ارزش‌یابی باید متنوع باشند، از جمله شامل ارزیابی فرایند یادگیری، ارزش‌یابی نتایج یادگیری و ارزیابی نگرش یادگیری باشد. روش‌های ارزیابی می‌توانند متنوع باشند.

■ روال ثبت کارهای انجام شده و انجام نشده در دفترچه یادگیری را به صورت مداوم انجام دهید. درباره نقاط قوت و نقاط ضعف خود یک پرونده تشکیل دهید. در این پرونده ثبت کنید که با چه راهبردهای بهتری می‌توانید کار کنید، با چه نوع یادگیری‌هایی مشکل دارید و در کجا می‌توانید پیشرفت کنید.

■ بزرگ‌ترین دشمن بازاندیشی (تأمل در تفکر و عمل خویش)، اعتماد به نفس بیش از حد است. از افتادن در دام اعتماد به نفس بیش از حد دوری کنید. بعد از اتمام کار و مطالعه، در انجام تکالیف عجله نکنید یا کار بعدی را شروع نکنید. برای ساختن نظام دانش خود، لازم است کمبودها و نقایص را جبران کنید و بین دانش قبلی و دانش جدید ارتباط برقرار کنید.

■ برای ارزش‌یابی خودتان با والدین و معلمان خود مشورت کنید و تجارب و دستاوردهای یادگیری خود را با آنها به اشتراک بگذارید. کم و بیش چنین پرسش‌هایی را از خودتان بپرسید؟ «دلایل من برای اینگونه فکر کردن چیست؟»، «من از این تحلیل‌ها چه می‌آموزم؟» و...

■ بازاندیشی دوره‌ای کوتاه مدت و بازاندیشی فرآیندی بلند مدت را با هم ترکیب کنید. برای مثال، یادگیری بازاندیشی می‌تواند بر روی یادگیری بخشی از یک درس یا موضوع درسی، یادگیری در یک دوره درسی، یادگیری در یک روز یا حتی یادگیری در یک نیم‌سال تحصیلی انجام شود.

■ می‌توان از ابزارهای یادگیری برای تجسم تفکر استفاده کرد، که نتایج بازاندیشی را آشکارتر کند، به گونه‌ای که یک مرجع برای فرایند یادگیری بعدی می‌شود. تغییرات در سبک یادگیری خود و حاصل آن یعنی افکار و آموخته‌های خود را به قلم بیاورید و بنویسید.

وقتی یک یادگیرنده فعال می‌شوید، امکان بهره‌گیری صحیح از تجربه و دانش معلمان خود را به‌عنوان افراد خبره و متخصص به‌دست می‌آورید. در کلاس‌های آموزش غیرحضوری، فرصت بهره‌گیری از دانش، هنر و مهارت معلمان خود را غنیمت بشمارید و پرسش‌های خود را به‌طور شفاف و صریح از آنان و هم‌کلاسی‌های خود بپرسید. پرسش‌های شما نمایانگر کمیت و کیفیت یادگیری شماست. معلمان بیشتر براساس پرسش‌های شما، شما را ارزش‌یابی می‌کنند تا از روی پاسخ‌هایتان. آنان، موفقیت خودشان را بیشتر در پرسش‌های شما جست‌وجو می‌کنند تا پاسخ‌هایتان. معلمان دوست دارند پرسش‌های دقیق شما را بشنوند و به پرسش‌های شما پاسخ دهند؛ شما نیز به پاسخ‌های معلمان گوش بسپارید. آنها حاصل عمر خود و میراث فرهنگ و جامعه را در اختیار شما می‌گذارند. هنر خوب گوش دادن را بیاموزید و تمرین کنید.

۳-۲- معلم، هادی و راهبر فرایند یاددهی - یادگیری؛

معلم به شیوه‌های عالمانه و هنرمندانه، فعالیت‌های متنوع و متکثر یادگیری دانش‌آموزان (یادگیرندگان فعال) را در جهت تحقق اهداف مصوب آموزشی هدایت می‌کند لذا تمامی ارکان جامعه به ویژه عوامل مؤثر در امر تربیت و یادگیری باید از معلم و جایگاه او برای ایفای این نقش خطیر حمایت کنند.

اکنون با چه مسئله‌ای مواجه هستیم؟ چه تغییراتی رخ داده و این تغییرات چه آثاری بر کار و هویت حرفه‌ای ما معلمان و دبیران دارد؟ تغییراتی در زمان و مکان آموزش به وقوع پیوسته که سایر فرایندهای یاددهی - یادگیری را با تغییراتی مواجه می‌کند. شاید در شرایط جدید هنوز برخی از ما در تلاشیم تا با زحمت و مرارت فراوان، همان کاری را که در کلاس‌های حضوری انجام می‌دادیم، از طریق وسایل و ابزارهای الکترونیکی در فضای مجازی انجام دهیم و با تولید فیلم‌های تدریس، پیام‌های صوتی و سخنرانی‌های برخط و... به انتقال محتواهای درسی مشغول باشیم و انتظار داشته باشیم تا در فضای مجازی نیز دانش‌آموزان همان اقتضائات و قواعد کلاس درس حضوری را با نظارت خانواده‌ها و اولیای مدرسه رعایت کنند تا ما بتوانیم فعالیت‌های آموزشی خود را به راحتی انجام دهیم. قرار نیست آموزش مجازی تمامی نقایص و نارسایی‌های آموزشی ما را در کلاس حضوری اصلاح کند؛ ولی حتماً برخی از این نارسایی‌ها را می‌تواند جبران کند و لذا باید در هدف‌گذاری آموزش مجازی از افراط و تفریط خودداری کنیم. اما اینکه بخواهیم همان رویه‌ها و عادت‌های خود در آموزش حضوری را بدون کم و کاست به فضای مجازی بیاوریم و تفاوت‌های بنیادی این دو فضا را نادیده بگیریم، پذیرفتنی نیست.

خیلی قبل از شیوع کرونا و اختلال در آموزش چهره به چهره، و بر اثر گسترش رویکردها و نظریه‌های جدید یادگیری و گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و هم‌افزایی این دو عامل در نظام‌های آموزشی جهان از تغییر «محیط یادگیری انفعالی» به «محیط یادگیری فعال» و تأکید بر «یادگیری فعال» سخن گفته شده است. در اثر این تغییر، مدرسه، محیط تعاملی و خلاقیتی برای معلمان و دانش‌آموزان فراهم می‌گردد و برای فعال شدن تفکر و استعدادهای دانش‌آموزان و تشویق و پرورش فرایندهای عالی فکری و مهارت‌های تفکر انتقادی و خلاقانه زمینه‌سازی می‌گردد. براین اساس دو راهبرد و خط و مشی زیر به نظام‌های آموزش و پرورش دنیا پیشنهاد می‌شود.

■ تبدیل دانش‌آموز منفعل به یادگیرنده‌ای فعال و تشویق او برای پذیرش مسئولیت هر چه بیشتر در فرایند یادگیری، ایجاد زمینه‌های فکری برای درک نیاز به آموزش مداوم، خودنظم‌دهی، حل مسئله، افزایش دانش و مهارت به موازات تغییرات تدریجی جامعه و بازار کار و ایجاد فرصت‌های آموزشی خارج از کلاس درس از طریق فناوری‌های اطلاعات، اینترنت و شبکه وب.

■ تغییر نقش معلم از انتقال‌دهنده اطلاعات به راهبر و هدایت‌کننده و مشوق و محرک دانش‌آموز به یادگیری. (جدول زیر این دو دسته تغییر را خلاصه می‌کند).

مقایسه محیط‌های یادگیری انفعالی و فعال

مؤلفه‌ها	محیط آموزشی انفعالی	محیط یادگیری فعال
فعالیت کلاسی	بیشتر یکسویه	تعاملی
نقش معلم	بیانگر مطالب، متخصص	همکار - گاهی یادگیرنده
تأکید آموزشی	از بر کردن مطالب	ارتباطات، جست‌وجو، ابتکار
مفاهیم علمی	انباشتن مطالب، با ارجاع به ضوابط	تحول مطالب
اثبات موفقیت‌ها	آزمون‌های چند گزینه‌ای	کیفیت درک
ارزش‌یابی	تمرین و تکرار	ارجاع به معیارها، عملکردها
استفاده از فناوری		ارتباط، دسترسی، همکاری

مقایسه تغییر نقش‌های معلم و دانش‌آموز در محیط‌های انفعالی و فعال

تغییرات در نقش معلم	
تغییر از: مخبره‌کننده اطلاعات، منبع اولیه اطلاعات، متخصص مفاهیم، پاسخ‌گوی تمامی سؤالات. معلم تمام جنبه‌های یادگیری را کنترل و هدایت می‌کند.	تغییر به: تسهیل‌کننده یادگیری، همکار، مربی، مشاور، راهنما و هم‌درس معلم در مسیر فراگیری، انتخاب‌ها و مسئولیت‌های بیشتری به دانش‌آموزان تفویض می‌کند
تغییرات در نقش دانش‌آموز	
تغییر از: دریافت‌کننده منفعل اطلاعات، بازآفرینی دانش‌ها، یادگیری فعالیتی انفرادی	تغییر به: مشارکت‌کننده فعال در فرایند یادگیری تولید و تسهیم دانش، ایفای گاه به گاه نقش متخصص، یادگیری همکارانه و مشارکت با دیگران

بدون شک این نقش جدید معلم به هیچ وجه از اهمیت او نمی‌کاهد، بلکه مستلزم بینش‌ها، دانش‌ها، هنرها و مهارت‌های جدید فراوانی است. تأکیدی که بر نقش دانش‌آموزان می‌شود، نافی این مهم نیست که هسته اصلی تغییرات و اصلاحات آموزشی و پرورشی را باید در نقش معلمان جست. اما ما دیگر نمی‌توانیم دانش‌آموزان را ظرف‌های خالی بدانیم که باید پر شوند بلکه باید آنها را جویندگان معنا بدانیم و تولید معنا نیز نیازمند معلمان با انگیزه و دارای مهارت و دانش‌های جدید و عالی است. چنین

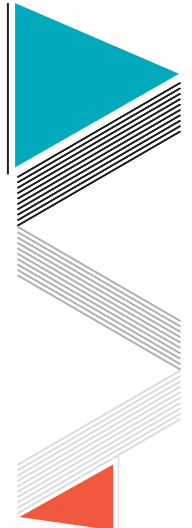
معلمی باید بتواند با معرفی مسائل به دانش‌آموزان، ایجاد ابهام کند و با ارائه راهبردهای حل مسئله به کمک خود او رفع ابهام کند. کوهی از نیازهای جدید دانش‌آموزان و مهارت‌های فکری وجود دارد که پاسخ‌گویی به آنها الزامی است و پاسخ به آنها تنها از عهده معلمان فرهیخته، هنرمند، متخصص و ماهر بر می‌آید. «ای که از کوچه معشوقه ما می‌گذری/ برحذر باش که سر می‌شکند دیوارش».

برای عمل به وظیفه معلمی در شرایط آموزش از راه دور توجه به نکات زیر ضروری است.

۱ تمامی متخصصان آموزش الکترونیک، عملکرد مطلوب یادگیری را در نقش و کارکرد معلمان جست‌وجو می‌کنند. از نظر آنان، معلمان حال و آینده علاوه بر دانش و اطلاعات خود، درباره روش‌ها و مهارت‌های جدید یاددهی - یادگیری، می‌بایست مهارت‌های فنی و اداری لازم را برای آموزش در محیط وب و هر محیط مجازی دیگر به دست آورند. برخی از این مهارت‌های فنی و اداری به این شرح‌اند: الف) مهارت‌های پایه کار با رایانه؛ مثل فایل باز کردن، کپی و ذخیره کردن اطلاعات، ایجاد فایل‌های پشتیبان، استفاده از جست‌وجوگرها و ... ب) مهارت‌های مربوط به یاددهی و یادگیری از طریق وب؛ مانند آشنایی اولیه با کارکرد نرم‌افزارهای جدید آموزشی ج) استفاده و به‌کارگیری ایمیل د) آشنایی با مرورگرها

۲ در فرایند یاددهی و یادگیری، روش‌های یاددهی - یادگیری، رسانه‌های آموزشی و ارزش‌یابی سه عنصر اساسی دستگیر ما هستند. شاید برخی از ما تا دیروز آنها را مستقل و مجزای از یکدیگر می‌دیدیم یا آنها را حاشیه‌ای و نادیده می‌پنداشتیم و بدون استفاده عالمانه و هنرمندانه از آنها به کار معلمی مشغول بودیم. ولی در شرایط جدید ارتباط تنگاتنگ و هویت یکپارچه این عناصر خودشان را به ما تحمیل می‌کنند و بدون این تلقی یکپارچه نمی‌توانیم به وظایف معلمی خود عمل کنیم. در شرایط آموزش از راه دور یا آموزش مجازی نیازمند فهم دوباره، ارتباط تنگاتنگ و هویت یکپارچه این عناصر سه‌گانه هستیم. از این رو به‌کارگیری روش‌های یاددهی و یادگیری، استفاده از رسانه‌های آموزشی و اجرای ارزش‌یابی را باید باهم یا حداقل متناظر باهم برنامه‌ریزی کنیم. روش‌های فعال یاددهی و یادگیری، رسانه‌های پرشمار و ارزش‌یابی‌های متنوع با شرایط آموزش مجازی تناسب بیشتری دارند.

۳ اگر پداگوژی و آموزش را علم و هنر یاددهی - یادگیری می‌دانیم، در شرایط آموزش از راه دور سهم و نقش هنر و هنرمندی و زیبایی‌شناسی در کار معلمی برجسته‌تر می‌شود. این ویژگی برجسته هم باید در آموزش‌های ضمن خدمت معلمان به آن توجه شود و هم ما باید در فعالیت‌های حرفه‌ای خود انرژی و وقت بیشتری صرف کنیم و در سبب حرفه‌ای خود سهم خاصی برای آن قائل شویم. استعدادهای هنری بالقوه و توانایی‌های هنری بالفعل خود را بیشتر به کار بگیریم و توسعه دهیم. در محصولات تربیتی و آموزشی که تولید می‌کنیم شاخص‌های هنری و زیبایی‌شناسی را به‌صورت حداکثری مراعات و اعمال کنیم. معلم در شرایط آموزش مجازی نه تنها بی‌رقیب نیست بلکه رقبای بزرگی دارد که بدون بهره‌گیری از هنر، عرصه را به آنها واگذار خواهیم کرد. به تعبیر سعدی هنر چشمه‌زاینده است و دولت پاینده، و اگر هنرمند از دولت بیفتد غم نباشد که هنر در نفس خود، دولت است و هنرمند هر جا که رود قدر بیند و بر صدر نشیند و بی‌هنر لقمه چیند و سختی بیند».

۴ در شرایطی که «اجتماع یادگیری» و کلاس درس در مکان و زمان معینی برگزار نمی‌شود، فرصت برای فردی شدن و شخصی شدن یادگیری‌ها بیشتر می‌شود. این امر از سویی برای یادگیری فعال و معنادار شدن یادگیری دانش‌آموزان فرصت مغتنمی است، ولی تربیت مستلزم انتقال فرهنگ و جامعه نیز می‌باشد و باید در کنار کثرت و تنوع یادگیری‌ها، از وحدت و یگانگی تربیت و یادگیری نیز پاسداری کرد. وحدت تربیت از طریق هم‌سوئی فعالیت‌های متنوع و متکثر دانش‌آموزان با اهداف مصوب آموزشی محقق می‌شود و این وظیفه‌ی خطیر جز از طریق ما معلمان امکان‌پذیر نیست. معلمان ضامن تحقق اهداف مصوب آموزشی هستند. ما معلمان به نمایندگی از فرهنگ و جامعه به این مهم مبادرت می‌کنیم و تمام ارکان جامعه باید ما را در انجام این امر حمایت کنند. از دو راه می‌توان به تحقق و تضمین این هدف کمک کرد. تلاش کنیم اهداف اصلی هر واحد یادگیری را صریح و شفاف با دانش‌آموزان در میان بگذاریم و از انتقال و دریافت آن توسط دانش‌آموزان اطمینان حاصل کنیم و با پرسش‌ها و ارزش‌یابی‌های مکرر و متنوع در حین تدریس بر آن صحنه بگذاریم. کلاس را به گروه‌های کوچک تقسیم کنیم و ارتباط میان افراد گروه را تعقیب و تقویت کنیم به گونه‌ای که تنوع و کثرت یادگیری‌های فردی در گروه‌ها به وحدت برسد و با تضمین ارتباط گروه‌های مختلف با یکدیگر وحدت فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان بیشتر شود. بهتر است برخی از تدریس‌ها را به گروه‌ها بسپاریم و برخی از ازشیایی کلاس را به صورت گروهی انجام دهیم و به گروه‌ها امتیاز بدهیم و نه صرفاً به افراد. فرصتی فراهم کنیم تا افراد و گروه‌های مختلف، یکدیگر را ارزش‌یابی کنند تا وحدت و هم‌گرایی فعالیت‌های کلاس بیشتر شود.

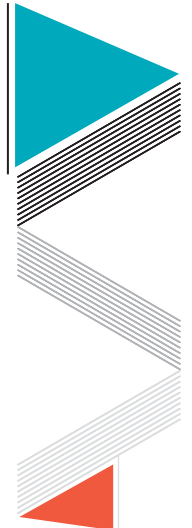
۵ تربیت عمق هر آموزشی است و همواره با ارائه یک آموزش خوب، سطحی از تربیت محقق می‌شود. پس باید تلاش کنیم آموزش کم‌عیب و نقصی ارائه کنیم. اما می‌توان به آن بسنده نکرد و به موازات آموزش به تربیت نیز اهتمام بورزیم و همواره یک پیام تربیتی مناسب و متناسب داشته باشیم. در شرایطی که می‌تواند مستعد آسیب‌های اجتماعی و روانی باشد، پناه و سنگ صبور دانش‌آموزان باشیم. انسان‌ها به امید زنده‌اند، به بهانه‌های مختلف امید را به دانش‌آموزانمان هدیه کنیم. از ذکر نقایص و معایب احتمالی آموزش مجازی و تکرار آن خودداری کنیم و به آنها اطمینان دهیم که می‌توانند به شکل عمیق و دقیق مطالب را بیاموزند و ما برای این مهم همواره در کنار آنها هستیم. آستانه تحمل‌پذیری خود را به صورت مستمر ارتقا دهیم تا دانش‌آموزان از ما درس صبر و استقامت بیاموزند، انتقادپذیری را به خوبی تجربه کنیم و آن را به عنوان ارزش در خود و دانش‌آموزان نهادینه کنیم. فرصتی فراهم کنیم تا دانش‌آموزان پرسش‌های خود را صریح و شفاف در جمع مطرح کنند. ارزش‌یابی خود را مقدم بر ارزش‌یابی دانش‌آموزان بدانیم تا خودارزیابی را در آنها تقویت کنیم. بین محتوا و تکالیف درسی و زندگی دانش‌آموزان ارتباطی معنادار برقرار کنیم تا علاقه و انگیزه‌های درونی آنها را برای درس خواندن و یادگیری برانگیزانیم. شاید در این مورد طرح تکالیفی که نیازمند همکاری و تعامل دانش‌آموزان و خانواده‌ها باشد، راه‌گشا است. ذهن دانش‌آموزان را از معلومات تلنبار نکنیم. از حجم و گستره مطالب بکاهیم و بر عمق و باطن آنها بیافزاییم. به عبارت مشهور اندیشیدن را به آنها بیاموزیم و نه اندیشه‌ها را!

در کارگاه‌های آموزشی ضمن خدمت که برای مهارت‌های آموزش غیرحضوری برگزار می‌شود، شرکت کنیم. از تجربیات دیگر همکارانمان استفاده کنیم و محتواها و محصولات آموزشی و تربیتی منتخب سایر همکاران را جست‌وجو کنیم و به دانش‌آموزان معرفی کنیم و حتی الامکان در اختیار آنها بگذاریم. رسانه‌های پشتیبان و مراجع و منابع اطلاعاتی و چگونگی استفاده از آنها را به دانش‌آموزان آموزش دهیم. کلاس غیرحضوری ما نباید یکنواخت و خسته‌کننده باشد. شاید داشتن طرح درس و استفاده از رسانه‌های پرشمار در این مورد به ما کمک کند. کلاس مجازی قبل، حین و بعد دارد به ویژه زمانی که از روش کلاس معکوس استفاده می‌کنیم برای هر سه زمان آن برنامه‌ریزی کنیم و بدون اینکه دانش‌آموزان را خسته کنیم، آنها را به مشارکت مستمر تشویق کنیم و آنها را متقاعد کنیم که کار و فعالیت آنها در هر سه زمان برای ما ارزشمند است و آنها را با روش‌های متناسب و خلاقانه ارزش‌یابی کنیم و بازخورد مناسب نشان دهیم. پرسش‌های مفهومی و نیازمند تولید معنا را در ارزش‌یابی‌ها بیشتر کنیم و نسبت به امانتداری دانش‌آموزان در آزمون‌ها حساسیت زیادی نشان ندهیم. در صورت امکان نظرخواهی از دانش‌آموزان را برای رصد نیازها و خواسته‌های آنان را از دست ندهیم.

۴-۲- مدیر: سازمان‌دهنده و هماهنگ‌کننده فعالیت‌های آموزشی و تربیتی

مدیر در شرایط آموزش چهره به چهره، در موقعیت و چارچوب مدرسه و کلاس درس به هماهنگی عوامل مؤثر در تربیت و ساماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری می‌پردازد. اینک در شرایط آموزش از راه دور باید با تولید سه بسته مدیریتی ویژه اولیا، دانش‌آموزان و مربیان در محیطی گسترده‌تر و البته پیچیده‌تر به وظیفه خود عمل کند.

تغییر در مکان و زمان تربیت، هرگز به معنای خروج «اجتماع یادگیری» از مدرسه و خانه و انتقال آن به فضای مجازی نیست. مدرسه و خانه همواره بستر اصلی تربیت و یاددهی - یادگیری‌اند و البته همواره تلاش می‌کنند تا با توجه به اقتضات خود به بهترین شیوه از تمامی ظرفیت فضای مجازی استفاده کنند. این همان اصل تعطیل‌ناپذیری مدرسه و تربیت مدرسه‌ای است و بسیار آشکار است که برقراری و برپایی مدرسه صرفاً به معنی باز بودن درهای فیزیکی مدرسه نیست، بلکه جاری و ساری بودن تربیت مدرسه‌ای با شادابی و بالندگی کامل مهم است. مدیر مدرسه ضامن برقراری و دائر بودن مدرسه و تربیت مدرسه‌ای است. عمل به این وظیفه مهم کاری بس خطیر و چه بسا دشوار است. در شرایط کنونی وضعیت تربیت مدرسه‌ای کاملاً حضوری ناممکن است و تربیت مدرسه‌ای کاملاً غیرحضوری مطلوب نیست. مدیر مدرسه باید در همین شرایط کرونایی هم حتی‌الامکان با رعایت کامل شیوه‌نامه‌های بهداشتی از تمامی ظرفیت حضوری مدرسه برای تعامل مؤثر دانش‌آموزان، خانواده‌ها و معلمان استفاده کند. این ارتباط ضرورتاً از طریق تشکیل کلاس درس و اجتماع یادگیری مرسوم صورت نمی‌گیرد. بلکه تعامل آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان و خانواده‌ها و معلمان می‌تواند در قالب‌های

متفاوت حضوری زمان‌بندی و اجرا شود. حداقل ارتباط میان دانش‌آموزان، اولیا و مربیان مدرسه و پیگیری‌های درسی و آموزشی می‌تواند از طریق تلفن صورت گیرد.

مدیر مدرسه در فضای مجازی و آموزش غیر حضوری نیز می‌تواند به بسیاری از وظایف مدیریتی خود عمل کند و آموزش غیر حضوری نمی‌تواند محمول انصراف از تکالیف اساسی مدیریتی او باشد. اگر قرار است مدیر مدرسه ضامن جاری و ساری بودن تربیت مدرسه‌ای باشد، بسیاری از فعالیت‌های مدیر تعطیل ناپذیرند. از فعالیت‌های روزمره و جاری مدیر که بگذریم، اساسی‌ترین وظایف مدیر همچنان برقرار است و البته عمل به آن اقتضائات جدیدی دارد که باید به آن آگاه شد. تمامی توصیه‌هایی که به خانواده‌ها، دانش‌آموزان و معلمان می‌شود، دلالت‌هایی برای مدیر مدرسه دارد. مدیر مدرسه باید برای خانواده‌ها، دانش‌آموزان و مدیران بسته‌های مدیریتی مستقل و متناسب طراحی و اجرا کند.

- در هر کدام از این بسته‌ها مدیر باید براساس برنامه و اهداف آموزشی و تربیتی دربارهٔ چگونگی استفاده از روش‌های یاددهی - یادگیری، رسانه‌های آموزشی و ارزش‌یابی در آموزش‌های حضوری و غیر حضوری تصویر واضح و صریحی ارائه کند و بر اجرای کامل آن نظارت کند. در شرایط کنونی مدیران تحولی می‌توانند برای عبور از ارزش‌یابی کمی به ارزش‌یابی کیفی مشوق و پشتیبان توانمندی باشند.

- برگزاری کلاس‌های آموزش معلمان و ارتقای علمی آنان، به ویژه توانایی استفاده مطلوب از رسانه‌های آموزشی و آموزش الکترونیک، نظارت بر چگونگی ارزش‌یابی مستمر توسط آنان، ارزش‌یابی معلمان و نظارت بر عملکرد آنان در شرایط جدید و حمایت و پشتیبانی مؤثر از آنها از اهمیت بیشتری برخوردار است. - حضور و غیاب دانش‌آموزان، توجه به آسیب‌های رفتاری و روانی آنها، رصد فعالیت‌های یادگیری آنان، نظارت بر پیشرفت تحصیلی آنان، توجه به تحقق مطلوبیت‌های تربیتی و شهروندی در آنها، پیگیری و نظارت بر راهبرد آموختن یک مهارت توسط آنها، اهمیت و ضرورت بیشتری دارد.

- شرایط کرونایی می‌تواند زمینهٔ برداشتن دیوارهای مرئی و نامرئی میان خانواده و مدرسه باشد. از این رو برقراری ارتباط با خانواده‌ها، توجه ویژه به آموزش خانواده‌ها و جلب مشارکت حداکثری آنها، تشکیل انجمن اولیا و مربیان و برگزاری مستمر و منظم جلسات این انجمن برای هم‌افزایی در انتظارات والدین، دانش‌آموزان و معلمان از فرایندهای یاددهی - یادگیری در آموزش مجازی حائز اهمیت فراوان است. به هر ترتیب بخشی از خانه به کلاس درس تبدیل می‌شود و برخی از مسئولیت‌های تربیتی مدرسه به خانواده سپرده می‌شود. مدیر مدرسه باید در چگونگی سازماندهی آموزش در خانه به خانواده‌ها کمک کند. مدیر باید خود از امکانات و وسایل الکترونیکی دانش‌آموزان برای دسترسی به آموزش‌های مجازی اطلاع قطعی حاصل کند و در صورت عدم دسترسی برخی دانش‌آموزان برای رفع مشکل یا روش‌های جایگزین چاره‌اندیشی کند. نسبت به بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان فاقد انگیزه حساس باشد و با همکاری خانوادهٔ آنان در این زمینه اقدام لازم را به عمل بیاورد. هدایت و راهبری فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی؛ برگزاری مناسب‌های اسلامی، برگزاری مسابقات علمی و فرهنگی میان دانش‌آموزان،

تشکیل شورای مدرسه، برگزاری منظم جلسات دبیران، ایجاد تشکل‌های دانش‌آموزی چون انجمن اسلامی، بسیج، هلال احمر و... در این شرایط نیز امکان‌پذیر است. این فعالیت‌ها باعث تقویت ارتباط دانش‌آموزان و مدرسه می‌شود و شادابی و بالندگی مدرسه را در پی دارد.

مدیر مدرسه در شرایط حضوری در ارتباط با تربیت بدنی، سلامت روانی، بهداشت محیط و بهداشت فردی و گروهی دانش‌آموزان وظایفی به عهده دارد. این وظایف در شرایط کرونایی از اهمیت بیشتری برخوردار است و باید با تعامل با معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها به این وظایف عمل کند. مشاورت با دبیران تربیت بدنی و سلامت و بهداشت و پیشنهادها و راهکارها و نظارت آنان ضروری و راهگشاست. برای ساماندهی آزمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها و کتاب‌خانه و... در فضای مجازی نیز ظرفیت‌هایی وجود دارد. مدیر مدرسه می‌تواند برای عمل به این وظایف با دیگران مشورت کند و حتی المقدور از این ظرفیت استفاده کند. برای برطرف کردن مشکلات مدرسه در ارائه آموزش مجازی مطلوب باید از حمایت حداکثری ادارات آموزش و پرورش و خانواده‌ها بهره برد. این شرایط فرصت مجددی برای توجه، پیگیری و عمل به ارزش عدالت آموزشی در همه ارکان آموزش و پرورش، به ویژه مدیران مدارس دولتی است. اگر در یک طبقه‌بندی مشهور وظایف مدیر مدرسه را به چهار دسته وظایف آموزشی، تربیتی، اداری و مالی تقسیم کنیم، در شرایط جدید مدیر مدرسه باید از فشار و سهم وظایف اداری و مالی بکاهد و در مقام یک مدیر تربیتی و آموزشی عمل کند و حتی الامکان از یک مدیر سخت‌افزاری به یک مدیر نرم‌افزاری تغییر موقعیت دهد و بر مسئولیت‌ها و وظایف چندبعدی آموزشی، ارشادی، فرهنگی و اجتماعی خود واقف شود و به آنها عمل کند.

مدیریت آموزش و یادگیری الکترونیکی به عنوان ابزاری برای اعمال مدیریت بر دوره آموزش و محتوای آن در سطح مدرسه عمدتاً به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود:

■ برنامه ریزی آموزشی در سطح مدرسه (مدیریت بر دوره و برنامه آموزشی و یادگیری الکترونیکی): شامل تعریف درس، زمان بندی کلاس، انتخاب واحد، گزارش گیری، سطح بندی و رتبه بندی یادگیرندگان، ثبت اطلاعات کاربران یا دانش آموزان و ارائه مباحث درس بر اساس سلسله مراتب و توالی تعریف شده در برنامه.

■ برنامه ریزی درسی در سطح مدرسه (مدیریت مطالب و محتوای آموزش و یادگیری الکترونیکی): مدیریت محتوا مربوط به انواع خدمات فعالیت‌های جنبی کلاس مجازی، جست و جوی هوشمند، ایجاد امکان برای گفت و گوهای گروهی و انباشت تجارب اعضای کلاس درس مجازی و طراحی و ارائه انواع آزمون و فعالیت‌های مربوط به ارزش یابی و دریافت بازخورد را شامل می‌شود.

توجه به نکات زیر، در اعمال مدیریت آموزشی در آموزش مجازی و کارآمدی و اثربخشی آن مؤثر است.

۱ مدیر مدرسه در آغاز سال تحصیلی از طریق نامه الکترونیکی یا پیام صوتی یک پیام خوشامدگویی برای تمامی دانش‌آموزان ارسال کند و آغاز سال تحصیلی را به آنها تبریک بگوید و از این که مدرسه را برای تحصیل انتخاب کرده‌اند، از آنها تشکر کند و برای آنها آرزوی سلامتی و موفقیت کند و ضمن

اطمینان بخشی به آنها به صراحت انتظارات خود را از آنها بیان کند و چگونگی ارتباط با خود و مربیان مدرسه را تشریح کند.

۲ از طریق پست الکترونیکی یا بحث‌های چندجانبه با دانش‌آموزان و معلمان در ارتباط باشد. برخی مدیران خلاصه‌ای از پیشرفت کار مدرسه را به خانواده‌ها، دانش‌آموزان و معلمان گزارش می‌کنند و درباره برنامه‌های آینده مدرسه اطلاع‌رسانی می‌کنند و تذکرات لازم را گوشزد می‌کنند.

۳ با طراحی مناسب آموزش‌های مجازی، مشارکت فعال خانواده‌ها، دانش‌آموزان و معلمان، تشویق آنها به تأمل و خود راهبری، می‌تواند مسایل و مشکلات ناشی از جدا افتادگی را کاهش دهد و آنها را به فعالیت‌های جالب و مفید فردی و جمعی تشویق کند.

Et/p/ovid/19

بخش اختصاصی

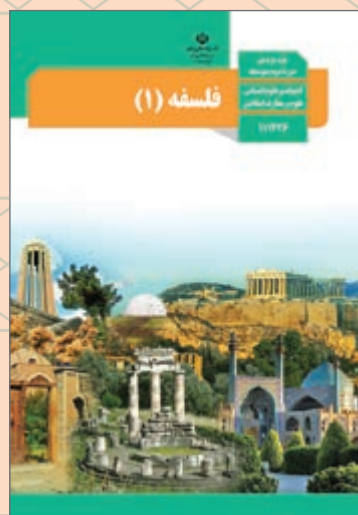
در شرایط عالم‌گیری و ویروس کووید ۱۹ که امکان تشکیل اجتماع یادگیری یا کلاس درس به روال عادی وجود ندارد چه باید کرد؟ مدرسه و تربیت مدرسه‌ای را چگونه سامان دهیم؟ بدون تردید بنا به اهمیت و ضرورت تربیت مدرسه‌ای باید با تغییر در روش‌ها و شیوه‌های انجام کارها از تعطیلی مدارس جلوگیری کنیم.

در وضعیت عادی که آن را وضعیت سفید می‌گویند، آموزش به صورت حضوری ارائه می‌شود. برای وضعیت غیرعادی و اضطراری ناشی از شیوع ویروس کووید ۱۹ دو حالت زرد و قرمز وجود دارد؛ در وضعیت زرد، آموزش، نیمه‌حضوری (تلفیقی از حضوری و غیرحضوری) برگزار می‌گردد و در وضعیت قرمز، آموزش، غیرحضوری ارائه می‌شود. در وضعیت قرمز برای کاستن از حجم محتوای آموزشی و افزودن به عمق آموزش، بخشی از محتوای دروس به عنوان «مطالعه آزاد» به دانش‌آموزان واگذار می‌شود و طبیعی است که از این بخش محتوا، ارزشیابی رسمی به عمل نمی‌آید. در این برنامه، منظور از زمان آموزش، همان زمان مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است که هر جلسه درس را ۵۰ دقیقه می‌داند. متولیان مدارس با این معیار، مدت زمان لازم برای کلاس‌های غیرحضوری را محاسبه خواهند کرد.

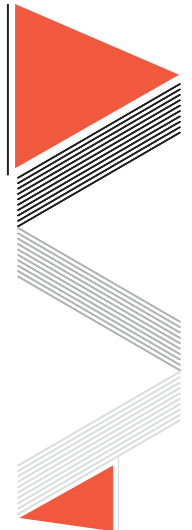
برنامه حاضر بر دو فرصت پیش روی تربیت مدرسه‌ای، تأکید ویژه دارد. یکی استفاده کارآمد و اثربخش از آموزش‌های غیرحضوری به کمک رسانه‌های پشتیبان و دیگری تأکید بر خانه، خانواده و دانش‌آموز به عنوان یادگیرنده فعال و مستقل است. در این شرایط دانش‌آموزان می‌توانند با حمایت اولیاء و مربیان به یادگیرندگان فعال تبدیل شوند و به تدریج مدیریت یادگیری خود را به دست گیرند و یادگیری عمیق و معناداری داشته باشند. مدرسه تمام تلاش خود را به عمل می‌آورد تا آموزش‌های غیرحضوری اثربخش و کارآمد باشند. آموزش‌های غیرحضوری مدرسه را نیز باید به گونه‌ای ارائه داد که به هدایت و تقویت فعالیت‌های متنوع یادگیری دانش‌آموزان در خانه منجر شود. تنها تلفیق

مناسب این دو طریق می تواند مانع توقف تربیت مدرسه‌ای فرزندان ما شود. استمرار تربیت مدرسه‌ای و عبور صحیح از وضعیت پیش آمده، تنها با تغییرات متناسب در مؤلفه‌های اساسی برنامه‌های درسی امکان پذیر است. این مؤلفه‌ها شامل محتوا، رسانه‌های آموزشی، راهبردهای یاددهی یادگیری و شیوه‌های ارزش‌یابی است. برای این مقصود، هر یک از برنامه‌های درسی دوره متوسطه در این مؤلفه‌ها تغییراتی داشته‌اند که در فصل حاضر به ترتیب و به تفکیک دروس ارائه خواهد شد. ابتدا هر برنامه درسی در قالب جدولی به نمایش درآمده است که در یک نگاه اجمالی، شمای کلی برنامه را در مؤلفه‌های یاد شده نشان می‌دهد. سپس در ادامه جدول، توضیحات تفصیلی و مبسوط هر برنامه درسی بیان شده است.

راهنمای معلم دروس فلسفه و منطق

مخاطبان برنامه	خانواده	مسئول تربیت: ۱- محیط امنی برای دانش آموز ایجاد کنید. ۲- یکی از اتاق‌های منزل را به عنوان کلاس درس در نظر بگیرید. (در صورت امکان) ۳- دانش آموزان بخواهید خلاصه‌ای از آموخته‌های خود را برای شما توضیح دهد. ۴- با معلم دانش آموز ارتباط داشته باشید و مشکلات وی را به معلم منعکس کنید. سعی کنید فضای خانه را، فضای مطالعه قرار دهید و آن را تقویت نمایید.	
	مدیریت مدرسه	سازمان دهنده و هماهنگ کننده: ۱- با آموزش به اولیا بخواهید فرهنگ خانواده را قدری تغییر دهند زیرا در شرایط جدید خانه به مدرسه تبدیل می‌شود. ۲- برای توجیه والدین در خصوص اهداف درس به خصوص در ایام فراگیری ویروس کرونا برنامه‌ریزی کنید.	
	معلم	راهبر هدایت کننده - یاددهی - یادگیری: ۱- سؤالاتی طرح کنید که ابتدا توجه دانش آموزان را به مبادی جلب کند. ۲- قبل از هر بحثی مسئله مربوط به درس را کاملاً واضح بیان کنید. ۳- سعی کنید در خصوص درس مثال‌هایی با جزئیات و شرح بیشتر ارائه کنید. ۴- بیش از پیش با دانش آموزان رابطه عاطفی برقرار کنید. ۵- به مشکلات دانش آموزان ناشی از شرایط جدید توجه نمایید. ۶- در افزایش مشارکت دانش آموزان به انحاء مختلف کوشا باشید. ۷- دانش آموزان را به گروه‌های ۴ یا ۵ نفره تقسیم کنید. تا با هم به گفت‌گو بپردازد. ۸- در آموزش فرض کنید که همه دانش آموزان سطح متوسطی دارند.	
	دانش آموز	یادگیرنده فعال: ۱- درس جلسه بعدی را به خوبی بخوانید و زیر نکاتی که به نظرتان مهم است خط بکشید. ۲- در خصوص قسمت نامفهوم درس سؤالاتی را جهت پرسش از همکلاسی‌ها و دبیر محترمتان طراحی کنید. ۳- در پایان هر درس نتیجه‌گیری خود را به صورت مکتوب و یا صوتی به معلم و همکلاسان گزارش نمایید.	
شیوه‌های ارزش‌یابی	حضور / غیر حضوری online (خط بیرون خط)	بهترین روش ارزش‌یابی میزان مشارکت دانش آموزان در فضای مجازی و آمادگی آنان برای پاسخگویی به مسائل مطرح شده از سوی دبیران است. به عنوان نمونه: پیش مطالعه درس، میزان عمل به فعالیت‌های ارائه شده، میزان طرح سؤال، مطالعات جانبی - انجام فعالیت‌های داوطلبانه می‌تواند معیار خوبی برای ارزش‌یابی باشد.	
		استانی	برای غنی‌سازی مطالب، هر استان می‌تواند با استفاده از سرگروه‌های آموزشی مطالبی را در ارتباط با دروس ارائه نماید.
		تولیزون	استفاده از دبیران مجرب با مشورت سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و گروه مربوطه
		سراسری	ایجاد بستری مناسب برای آموزش تعاملی و دو سویه میان دبیران و دانش آموزان
رسانه‌های آموزشی	رسانه‌های پشتیبان	شبکه شاد	تصویربرداری از نمونه الگوی تدریس و قرار دادن آن در شبکه
	فضای مجازی	شبکه رشد	
راهبردهای یاددهی - یادگیری	روش تدریس	استفاده از روش کلاس معکوس: تماشای فیلم، فیلم‌های آموزشی قبل از حضور در کلاس مجازی و حل تمرین، انجام پروژه و بحث و تبادل نظر در کلاس مجازی	
محتوا	غیر حضوری	دروس: ۸۷-۵۳-۴-۳	درس‌های: ۸۷-۵۳-۳-۱ درس: ۱۰ صفحات: ۸۵-۸۴-۸۱-۸۰ درس: ۱۱ صفحات: ۹۵-۹۴-۹۳-۹۲
	مطالعه آزاد	دروس: ۱۰-۹-۳-۱	درس‌های: ۱۲-۹-۴ درس: ۱۰ و ۱۱ به جز صفحات ذکر شده در ستون مجازی
زمان آموزش	ساعت	هر جلسه ۵۰ دقیقه که ۲۵ دقیقه آن تدریس ۲۵ دقیقه برای انجام فعالیت‌ها و رفع اشکال است.	
	جلسه	۲	
دوره /شاخه /پایه /درس	فلسفه و منطق /دهم /متوسطه دوم /علوم انسانی و معارف اسلامی	فلسفه و منطق /یازدهم /متوسطه دوم /علوم انسانی و معارف اسلامی	فلسفه و منطق /دوازدهم /متوسطه دوم /علوم انسانی و معارف اسلامی

۱- محتوا

برنامه‌های آموزشی دروس فلسفه و منطق برای شرایط عادی طراحی شده است ولی اکنون که در شرایط اضطراری و وضعیت زرد بسر می‌بریم ضمن درج تغییرات در جدول نکاتی را جهت استحضار همکاران محترم یادآوری می‌نماییم.

همانطور که در برنامه درسی ملی مشخص شده است، تفکر و تعقل، اولین و مهم‌ترین عنصر از عناصر پنج‌گانه برنامه درسی است که سایر عناصر (ایمان - عمل - علم - اخلاق) بر حول محور آن سازمان می‌یابند. پیام این طرح آن است که شرط تحقق اهداف در حوزه‌های چهارگانه، تحقق اهداف مربوط به تفکر و تعقل است. لذا رشد تفکر و تعقل، هدف بنیادین کلیه برنامه‌های درسی به‌طور عام و فلسفه و منطق به‌طور خاص است. به همین دلیل فلسفه و منطق در بین دروس از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که معلمان عزیز حتماً به این امر مهم توجه ویژه دارند. در این برنامه، دروس فلسفه و منطق ذیل حوزه حکمت و معارف در دوره دوم متوسطه که به ترتیب منطق در پایه دهم، فلسفه ۱ در پایه یازدهم و فلسفه ۲ در پایه دوازدهم ارائه شده است. درس منطق درست‌اندیشیدن را تقویت می‌کند و آمادگی لازم را برای ورود به درس فلسفه فراهم می‌سازد. هدف اصلی فلسفه نیز تقویت تفکر فلسفی است. بنابراین سه کتاب مذکور ارتباط طولی تنگاتنگی با هم دارند که لازم است همکاران محترم در طراحی آموزشی چه به‌صورت حضوری و چه به‌صورت غیرحضوری به آن توجه نمایند. رویکرد آموزشی هر سه کتاب رویکردی فرایندی و فعالیت محور است. لذا بکارگیری روش‌های فعال در تحقق اهداف تأثیر بسزایی دارد.

آموزش دروس فلسفه و منطق باید در فضایی فعال و با مشارکت و همکاری دانش‌آموزان اتفاق بیفتد تا مهارت تفکر در مسائل فلسفی تقویت گردد به همین جهت در متن هر درس تعدادی فعالیت پیش‌بینی شده است برخی از این فعالیت‌ها مقدمه ورود به متن هر درس یا ادامه متن و نتیجه‌گیری از متن می‌شود و بدون انجام آنها درس بخوبی فهمیده نمی‌شود لذا لازم است فعالیت‌های کتاب با دقت کافی و با به‌رمندی از توانایی‌های دانش‌آموزان انجام شوند.

۲- روش تدریس

■ با توجه به شرایط پیش آمده ضروری است در کلاس‌ها تا آنجا که فرصت اجازه می‌دهد از مشارکت هرچه بیشتر دانش‌آموزان بهره‌مند شوید؛ به این منظور از دانش‌آموزان خواسته شود تا پیش از شروع کلاس حتماً درس را یک‌بار مطالعه کنند و با موضوع درس آشنا شوند تا در کلاس با کمک دبیر، تنها محورهای اصلی درس به بحث و گفت‌وگو گذاشته شود. ارائه نمره تشویقی برای دانش‌آموزان یکی از ابزارهای مناسب برای ترغیب دانش‌آموزان به این موضوع است.

— در پایان هر جلسه لازم است مسأله اصلی درس بعد را مطرح کنید و از دانش‌آموزان بخواهید که درباره آن فکر کنند، با این کار ذهن دانش‌آموزان را مسئله‌دار کرده‌اید.

۳- روش‌های تدریس پیشنهادی

۱- تفهیمی

در شیوه تفهیمی مقصود آن است که یادگیرنده حتی‌المقدور با نحوه طرح پرسش فلسفی و با اصول و مبادی بحث آشنا شود و با متفکر هم‌سخنی پیدا کند. در این طریق البته روشنی و وضوح مسائل طرح شده و توجه به اصول و مبادی شرط اساسی است و در آن می‌توان به اقتضای بحث از تحلیل، یعنی سیر از مرکب به بسیط و از بسیط به مرکب بهره جست.

۲- جدالی نظام‌مند

روش جدالی و چالش نظام‌مند در آموزش فلسفه از حیث افزایش مشارکت فعال دانش‌آموزان و تشدید قدرت اندیشیدن بسیار مؤثر است ساده‌ترین شیوه در چالش‌زا کردن برنامه آموزشی طرح‌آرای مختلف و نقد و داوری دیدگاه‌های متخالف است.

۳- ایفای نقش

در طرح مباحث فلسفه و منطق امکان استفاده از این روش وجود دارد؛ برای مثال دانش‌آموزان می‌توانند با استفاده از محاورات سقراطی خود را جای‌گفت‌وگوکنندگان بگذارند و ایفای نقش کنند و مباحث را به تصویر بکشند.

۴- سخنرانی

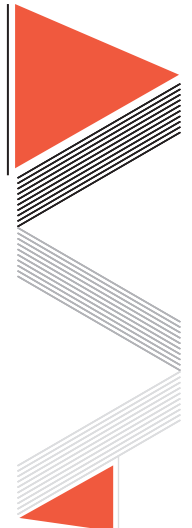
اگر چه سهم این روش در رویکرد جدید کم‌رنگ است، اما همچنان به‌عنوان مکملی مناسب برای سایر روش‌های تدریس قابل استفاده است.

۵- پرسش و پاسخ

در این روش معلم با طرح پرسش‌های هدفمند و برنامه‌ریزی شده و ساماندهی به پاسخ‌های دانش‌آموزان، زمینه را برای تحقق اهداف درسی فراهم می‌کند. باید توجه داشت که در فلسفه همواره طرح پرسش مهم‌تر از پاسخ است و اهمیت سلوک فکری و گفتمان فیلسوف از این حیث جلوه بیشتری دارد یعنی توجه به اینکه او به چه مسائلی التفات کرده و چگونه از آنها بحث کرده است.

۶- زبان گفت‌وگویی

زبان آموزشی فلسفه و منطق باید به‌گونه‌ای باشد که دانش‌آموز را از حالت شنوندگی صرف و تماشاگری محض درآورد و به موقعیت بازیگری و ایفای نقش در آموزش منطق و فلسفه بکشاند، یکی از شیوه‌های مؤثر در این راستا استفاده از زبان گفت‌وگویی است.

۷- تحلیل

در شیوه تحلیل نقد و داوری، مسبوق به فهم و تصور روشن و واضح از مطلب است لذا بر تحلیل ادعا و روش بیان کردن سخن تأکید می‌شود. در شیوه تحلیل، دو گونه تحلیل متمایز اعمال می‌شود. تحلیل مفهومی و تحلیل گزاره‌ای. مراد از تحلیل مفهومی آن است که هر مفهومی که برای اولین بار با آن روبه‌رو می‌شویم، ابتدا به تحلیل آن بپردازیم و مفاهیم سازنده آن را به دست آوریم و عمل تحلیل به مؤلفه‌ها را تا حدی پیش ببریم که مفهوم به صورت کامل، واضح و متمایز باشد و از مفاهیم مشتبه و متشابه جدا شود. در تحلیل گزاره‌ای، گزاره علاوه بر مفهومی که از آنها تألیف می‌شود، خود ساختار خاص (ناشی از تألیف) دارد. فهم معنای گزاره صرفاً فهم مفاهیم سازنده آن نیست. بلکه تحلیل ساختار گزاره نیز لازم است و ساختار معنای گزاره در گرو بسیاری از امور است؛ ساختار نحوی، ساختار منطقی، متن و امثال آن.

۸- کلاس معکوس

کلاس معکوس یکی از شیوه‌های آموزش و یادگیری است که در آن آموزش در منزل از طریق رسانه‌ها و فضای مجازی و انجام فعالیت‌ها و نیز تکالیف درسی در کلاس و یا در فضای تعاملی صورت می‌گیرد. فراگیران فیلم‌های آموزشی را در منزل، قبل از حضور در کلاس حقیقی یا مجازی تماشا می‌کنند و زمان حضور در کلاس حقیقی و یا مجازی را به حل تمرین، انجام پروژه و بحث و تبادل نظر پیرامون آموخته‌های خود اختصاص می‌دهند ارزش شیوه تدریس معکوس در تبدیل زمان کلاسی به یک کارگاه آموزشی است که در آن فراگیران می‌توانند درباره محتوای آموزشی اظهار نظر کنند، میزان یادگیری خود را ارزیابی کرده و با در هم‌کلاس از طریق فعالیت‌های عملی و گروهی در تعامل باشند. در حین جلسه کلاس معکوس، معلم به عنوان یک مربی و یا مشاور عمل می‌کند و فراگیران را برای انجام تمرین بیشتر و فعالیت گروهی تشویق می‌نماید.

۴- رسانه‌های پشتیبان

- شبکه رشد:

- ۱ تصویربرداری از نمونه الگوی تدریس و قرار دادن آن در شبکه؛
- ۲ ایجاد امکانات بیشتر برای ارتباط دبیر با دانش‌آموزان و اولیا.

- شبکه شاد:

این شبکه نیز بایستی با ایجاد بستری مناسب برای آموزش تعاملی و دوسویه میان دبیران و دانش‌آموزان امکان اجرای هر چه بهتر و پویاتر کلاس و نیز امکان ارزش‌یابی دقیق را فراهم آورد.

- تلویزیون سراسری

- ۱ از دبیران مجرب با مشورت سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و گروه مربوطه استفاده نماید.

۲ بعد از تدریس دبیر امکان پرسش دانش آموز یا پیامک فراهم شود.

۱- تلویزیون استانی

بخشی از بار آموزش را می‌توانند به دوش بکشند، و برای غنی‌تر کردن آموزش با هماهنگی سرگروه‌های آموزشی فلسفه و منطق، مطلب مرتبط ارائه نمایند.

۵- ارزش‌یابی

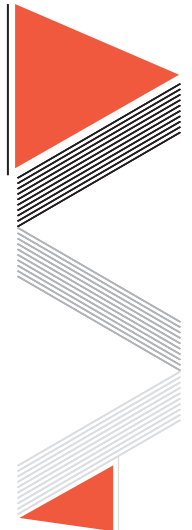
بهترین روش برای ارزش‌یابی غیرحضور، میزان مشارکت دانش‌آموزان در فضای مجازی و آمادگی آنان برای پاسخگویی به مسایل مطرح شده از سوی دبیران است. به عنوان نمونه پیش مطالعه درس توسط دانش‌آموز، میزان عمل به فعالیت‌های ارائه شده از سوی دبیران، میزان طرح سؤال و بیان دغدغه‌ها و مسئله‌ها در خصوص محتوای درس، مطالعات جانبی و انجام فعالیت‌های داوطلبانه می‌تواند معیار خوبی برای ارزش‌یابی از دانش‌آموزان باشد.
لذا:

- ۱ حفظ کردن عین محتوای کتاب درسی را ملاک قضاوت قرار ندهید بلکه بیان مفهوم و چهارچوب موضوع مورد پرسش و اشاره به نکات اصلی آن با هر زبانی کافی است.
- ۲ دانش‌آموزانی که پیش مطالعه دارند و دروس را خوب می‌خوانند و به سؤالات و فعالیت‌ها جواب درست می‌دهند، نمره تشویقی در نظر بگیرید. این کار باعث ایجاد انگیزه برای تلاش بیشتر خواهد شد.
- ۳ بخشی از نمره ارزش‌یابی را به ارائه خلاصه‌نویسی هر درس از سوی دانش‌آموز و ارسال آن به معلم در نظر بگیرید. خلاصه‌نویسی در فهم موضوعات مؤثر است.
- ۴ بر روی فعالیت‌های درون متن و پایان هر درس که پاسخ‌گویی به آنها نیازمند مهارت‌های تفکر است، تأکید و در ارزش‌یابی مستمر لحاظ نمایید.
بارم بندی دروس متعاقباً اعلام خواهد شد.

۶- انتظارات از مخاطبان برنامه

۱- معلم:

- ۱ ابتدا مباحثی که نقش مبادی و مقدمات دارند و بعد مباحثی که منطقاً بر آنها مبتنی است، طرح کنید.
- ۲ قبل از هر بحثی مسئله مربوط به درس را کاملاً واضح طرح کنید و آن را به مسائل سازنده تحلیل و ابعاد مختلف مسئله را بیان نمایید. بدین طریق دانش‌آموزان را به فلسفیدن نزدیک کرده‌اید.
- ۳ در افزایش مشارکت دانش‌آموزان به انحاء مختلف کوشا باشید تا دانش‌آموزان قدرت آموزش منطق و فلسفه را در حل مسائل عینی زندگی و سنجش آرای خود و دیگران مشاهده کنند.
- ۴ با دانش‌آموزان رابطه عاطفی برقرار نمایید تا آنها راحت‌تر مشارکت کرده و مسائل و مشکلات خود

را با شما در میان بگذارند.

۵ باید بدانید دانش‌آموزان در چه زمینه‌هایی مشکل بیشتری دارند و برای فهم کدام موضوع به کمک نیازمندند.

۶ دانش‌آموزان را به گروه‌های ۴ یا ۵ نفره تقسیم کنید و آنان را تشویق نمایید تا از طریق مجازی در خصوص مباحث به گفت‌وگو بپردازند.

۷ برای ارتباط بیشتر با دانش‌آموزان گروه‌های دوستانه در فضای مجازی ایجاد نمایید. و در صورت امکان شماره تلفن خود را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید.

۸ برای پیشبرد بهتر کار با خانواده دانش‌آموزان جلسات حضوری تشکیل دهید و از آنها نیز یاری بطلبید.

۹ در هر جلسه طراحی آموزشی داشته باشید.

۱۰ بر عملکرد دانش‌آموزان در منزل از طریق ارتباط با دانش‌آموز و اولیا آنها، هدایت و نظارت کنید.

- دانش‌آموزان :

۱ موضوع یا موضوعاتی را که معلم به‌عنوان مبحث درسی جلسه آتی معرفی کرده است، حتماً قبل از دیدن فیلم آموزشی مطالعه کنید و سؤالات خود را یادداشت نمایید.

۲ پیرامون نکات نامفهوم، سؤالاتی را طرح کنید و با معلم و همکلاسان در میان بگذارید.

۳ برای تسلط بیشتر در خصوص مباحث آموخته شده تفکر و تمرین نمایید.

۴ پایان هر درس نتیجه‌گیری کنید و از یافته‌های خود گزارش (مکتوب یا صوتی) تهیه کنید و در گروه به اشتراک بگذارید.

۵ معلم را در جریان فعالیت‌های خود قرار دهید.

۶ حتماً خود را ارزیابی کنید یکی از راه‌های خودارزیابی ارائه مطالب به خود است؛ برای مثال آیا من مطلب را به خودم خوب ارائه کردم؟ و یا آیا می‌توانم یک مفهوم را به مفاهیم سازنده تجزیه تحلیل کنم؟ و...

* پاسخ به این سؤال‌ها ارزیابی از خودتان را نشان می‌دهد.

- مدیر مدرسه:

۱ همکاری با معلمان در تمهید مقدمات و اجرای هرچه بهتر آموزش؛

۲ برقراری ارتباط با اولیا و مطلع کردن آنها از شرایط و امکانات لازم برای برگزاری کلاس‌ها و آزمون‌های غیرحضوری.

- خانواده:

۱ تشویق و ترغیب و نظارت بر اجرای تکالیف در منزل؛

۲ همکاری با معلم در اجرای هر چه بهتر آموزش‌های غیرحضوری.